

FORRÁSKÖZLEMÉNYEK

KINCSES KATALIN MÁRIA

A 82. GYALOGEZRED KÖTELEKÉBEN: ERDÉLYI HADSZÍNTÉR, 1916. OKTÓBER – 1917. JANUÁR

Részlet Házi Jenő első világháborús naplójából

Házi Jenő (1892–1986) soproni levéltáros, történész munkássága előtt az utókor egy 1993-ban kiadott emlékkönyvben tisztelgett, melyben megjelent első életrajzi összefoglalója is.¹ Ebből kiderül, hogy 1892. április 16-án a csallóközi Vásáruton (ma: Trhová Hradská, Szlovákiában) született. Miután egyetemi tanulmányait történelem és földrajz szakos tanárjelöltként 1910–1914 között elvégezte a Budapesti Magyar Királyi Tudományegyetemen, történelemből elkészítette szakdolgozatát a detrekeői vár történetéről,² s 1914–15-re a budapesti Gyakorló Főgimnáziumhoz nevezték ki tanárnak ezer korona ösztöndíjjal. Nem kezdte el tanári munkáját, mert 1914. július 28-án bevonult egyévi önkéntesi szolgálatra a császári és királyi 94. gyalogezredhez. A kiképzés után hadapród őrmesterként küldték ki a Kárpátokba. 1915. április 11-én a Zemplén vármegyei Virava község közelében a csatározások során a gerincénél több helyen súlyosan megsebesült, kétszer is operálták Budapesten, gyakorlatilag életmentő műtétet végeztek rajta. Hőstettéért Arany Vitézségi Érmét kapott. Egészségi állapota miatt frontszolgálatra nem térhetett vissza, így 1915 szeptemberében hadapród őrmesterként az 1. bosnyák hadtápszázalóaljhoz osztották be, Orosz-Lengyelországban, Lublinban és környékén szolgált egy évig.

A román hadüzenetkor önként jelentkezett a frontra: 1916 októberében már a császári és királyi 82. székely gyalogezred katonájaként harcolt, december 16-án az Ojtozisorosban megint – immáron könnyebben – megsebesült: srapnelszilánkok súrolták mindkét karja felületét. Ismét Budapestre került kórházba. A lábadozások idején folytatta stúdiumait, 1917. március 29-én diplomatikából, heraldikából és kozmográfiából doktori vizgát tett. Tudományos kapcsolatai révén a levéltárosi pálya felé orientálódott: 1917. április 14-én az Országos Levéltárban levéltári kezelői, majd levéltári fogalmazói szakvizgát tett. Eközben 1917. május 13-án Sopron szabad királyi város levéltárosává nevezték ki Csánki Dezsőnek (1857–1933), az Országos Levéltár igazgatójának javaslatára. Házi Jenő 1918. szeptember 14-én szerelt le tartalékos hadnagyként, 16 havi aktív szolgálat után.³ Sopronban egyből főlevéltárosi kinevezéssel állt munkába; ennek oka: az országban összesen hat embernek volt még akkor levéltári fogalmazói szakvizgája. Ambíciókkal kezdi soproni munkáját, az eredetileg 21 kötetesre tervezett oklevél-

¹ Házi Ekv. 1993.; *Horváth* 1993. Részben ennek, valamint a 9. jegyzetben hivatkozott levéltári forrásra támaszkodva, újabb életrajzi összefoglaló, melynek alapján a mostani adatok közlésre kerülnek: *Kincses* 2016.

² *Házi* 1914. A doktori értekezés önállóan megjelent: *Házi* 1917.

³ További kitüntetései: Bronz Katonai Érdemérem a kardokkal, Károly Csapatkereszt, Sebesültek Érme és Német Vaskereszt II. osztálya.

tár – amely végül élete fő műve lett – első kötete, amely Sopron teljes középkori okleveles anyagát, végrendeleteit, számadáskönyveit tartalmazza 1526-ig, 1921 márciusában jelent meg.⁴ Másfél tucat monográfia, önálló könyv, másfél száz tanulmány szerzője.⁵ Tudományos munkássága elismeréseképpen 1938-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja lett, székhelyét A városi kancellária kialakulása Sopronban címmel tartotta.⁶ Maradandót alkotott nemcsak Sopron, továbbá Vas megye középkori okleveles anyagának kiadásában, hanem Sopron város közép- és kora újkori történetének feltárásában, és általában a magyar hivataltörténet témakörében.⁷

Házi Jenő nagyon gazdag személyi hagyatékát ma a Soproni Levéltárban őrzik: özvegye, Kotsis Margit letétként az intézményben helyezte el mind a személyével, mind a családjával kapcsolatos iratait, levelezését, tudományos hagyatékát (kéziratokat, könyvismertetések, kutatási jegyzeteit, cédulaanyagát), és nem utolsósorban társadalmi tevékenységével kapcsolatos iratait.⁸

E forráscsoport fontos részét képezik Házi Jenő első világháborús naplói, illetve visszaemlékezései is öt kötetben, melynek egyik részletét közöljük a továbbiakban.⁹ Házi Jenő saját kezű, kb. 98 százalékosan tollal (a többi ceruzával) írt feljegyzései öt füzetben találhatók.¹⁰ A forrás műfaja nem egyértelmű: formailag visszaemlékezésnek, tartalmilag azonban – mivel későbbi kiegészítésekkel is ellátott – inkább naplónak tekinthető,¹¹ mert egyrészt azok az események megtörténtek, illetve azokat követően egy-két héten vagy egy hónapon belül keletkeztek, másrészt a naplófeljegyzéseket időről-időre áttekintette szerzőjük, átfésülte, s azokhoz kiegészítéseket, összegző részeket írt.

Házi Jenő első világháborús naplójának forrásértéke hadtörténeti, tudománytörténeti, politika- és kortörténeti szempontból egyaránt unikális. Tudásunk szerint nem hivatalos katonaként frontszolgálatot teljesített levéltáros tollából még nem került közlésre napló, visszaemlékezés az első világháborúról. Szerzőjük kerek, egész, az 1914–1918 közötti háborús évekre vonatkozóan lezárt, értékelő, utólag javított, módosított, pontosított, kiforrott írásművet hagyott hátra, mely rendkívül sokrétű, és a történeti kutatás számára sok vonatkozása miatt nagyon jól használható.

A források végigkövetik a háborús esztendőket, és éppen arra az időszakra esik meg születésük, amelyek párhuzamosan a háborús eseményekkel, a fiatal levéltáros, történész

⁴ Végül 14 kötetes lett. *Házi* 1921–1943.

⁵ Műveinek összefoglaló bibliográfiája: *Horváth* 1993. 17–24. o.

⁶ Nyomtatásban megjelent: *Házi* 1956. Interneten elérhető: epa.oszk.hu/01900/01977/00033/pdf/EPA01977 (A letöltés időpontja: 2016. július 11.).

⁷ További életrajzra lásd: *Horváth* 1993.; *Kincses* 2016.

⁸ Az iratanyag rendezésére 1993-ban, születése centenáriumának közeledtére került sor. Tétélesen lásd *Varga* 1993.

⁹ Magyar Nemzeti Levéltár Soproni Levéltára, Házi Jenő főlevéltáros hagyatéka, XIV. 98. sz. Első világháborús naplók: 1914. június 28. – 1920. július 1. I–V. füzet. – A Nemzeti Kulturális Alap pályázatának keretén belül folyamatban van a naplószorozat sajtó alá rendezése. Így a mostani részlet közlésének megjelentetését is az NKA támogatja. E helyen szeretném megköszönni Novotny-Török Katalinnak, Házi Jenő unokájának és Dominkovits Péter soproni levéltárigazgatónak, hogy a letétben lévő forrás közléséhez hozzájárult, továbbá a Soproni Levéltár munkatársainak, hogy a forrás számítógépes rögzítését elvégezték.

¹⁰ Az I. füzetben: fől. 1r.–154r. tollal írva; a II. füzetben: fől. 15r.–112v. tollal írva; a III. füzetben: 1–82. oldal, ebből a 7. oldal feléig ceruzával, onnan tollal írva; a IV. füzetben: előlap tollal írva + 1–155. oldal, ebből a 48. oldal második bekezdéséig ceruzával, a 48. oldal 3. bekezdésétől a 83. oldal 1. bekezdéséig ceruzával, a 83. bekezdésétől a 155. oldalig tollal írva; az V. füzetben: előlap tollal írva + 1–60. oldal tollal írva.

¹¹ Házi Jenő hasonló naplót vezetett 1944. október 15. és 1950. június 25. között is. Lásd *Varga* 1993. 29. o.

életében a pályakezdés, az életre szóló tudományos elkötelezettség és társadalmi-politikai fogékonyság kialakulásának éveit. Házi Jenő katonai múltja nagyon színes, sokrétű. Rendhagyó módon három különböző területen is megfordult: a frontvonalban, a hadtápnál, végül a hadifém-gazdálkodásban. A rögzített események több síkon láttatják nemcsak egy korabeli szemtanú háborús élményeit a frontokon és a hátszországban, hanem a sebesülések, szabadságolások, majd a frontszolgálat után a hadtáphoz, végül a hadigazdálkodás területére vezényelt¹² bölcsész-fiatalember szemén keresztül fontos mentalitás-, művelődés-, tudomány- és társadalomtörténeti folyamatokat, gazdaságtörténeti jelenségeket, eseményeket rögzít a Monarchia és Magyarország világháborús életéről.

A naplók elsőrangú forrásai a 94. gyalogezred máig megíratlan és a 82. székely gyalogezred történetének, valamint az I. bosnyák hadtápszászlóalj tevékenységének. Házi Jenő hagyatéka alapján ezen alakulatok történetét, szerepét a háborúban szinte óráról órára lehet rekonstruálni, többek között a már elkészült ezredtörténetet is sok szempontból kiegészítve.¹³ Az eseményeket Házi Jenő a legfontosabb katonai és háborús politikai tényezőket kielemezve, értelmezve jegyezte le. Többek között személy szerinti jellemzést kapunk a tisztikarról, katonatársairól, részletes beszámolót a hadmozdulatokról, csapatmozgásokról, a bevetésekről, és általában mindenféle tevékenységéről, a végrehajtott feladatokról kezdődően egészen a pontos veszteségekig.

Az alábbiakban a forrássorozat IV. részének egyik részlete¹⁴ következik, az a feljegyzés-sorozat, amely az 1916. október 11. és 1917. január 11. közti eseményeket tartalmazza, s mint említettem, az utólagos lejegyzés következtében nagyjából két héttel az események után, pontosan 1916. október 29. és 1917. április 26. között került leírásra.

Házi Jenő a román hadüzenet (1916. augusztus 27.) hírére döntött úgy, hogy a számára passzívnak tűnő hadtápszolgálat után ismét a frontvonalba jelentkezik. A császári és királyi 82. székely gyalogezred kötelékébe került.

A cs. és kir. 82. székely gyalogezred 1883. január 1-jén alakult meg Nagyszebenben a cs. és kir. 2., 31., 62. és 63. gyalogezred egy-egy rajából. Első ezredtulajdonosa báró Schönfeld Antal (1827–1898) altábornagy, később tábornagy volt. 1910–14 között Bécsben volt az ezred állomáshelye, 1910–1912 között a II. zászlóalj az ausztriai Wöllersdorfban, a III. zászlóalj Székelyudvarhelyen, s 1913–1914-ben a III. zászlóalj szintén Székelyudvarhelyen. Az ezred parancsnoka 1912–1915 között fülekelecsényi Szende Ferenc, majd 1915-ben néhány hónapig Teutsch Vilmos nyugállományú ezredes volt, majd amikor az ezred (s annak kötelékében Házi Jenő) az erdélyi hadszíntéren harcolt, egészen 1917. augusztus 24-ig vitéz Papházy Kornél alezredes.¹⁵ Az ezredet a mozgósítás után a galíciai hadszíntérre rendelték,¹⁶ majd Orosz-Lengyelországba,¹⁷

¹² Részletesebben: *Kincses* 2016. 148–150. o.

¹³ A 82. gye. története (Internetről is letölthető pdf-formátumban: [¹⁴ Lásd a 9. jegyzetet. IV. füzet. Címe: Események 1916. június 18. – 1917. december 16. között. 47–89. o.](https://www.google.hu/url?sa=t&rcet=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKewiP_ovGkuvNAhXJvRoKHdWuBZIQFggaMAA&url=http%3A%2F%2Fmtdportal.extra.hu%2Fbooks%2Fa_cs_es_kir_81_szekely_gyalogezred.pdf&usg=AFQjCNFr95gR7UZ0107madEMSBKGXNShAA&sig2=S7f5k4hQ02FbXvj2TN5edA&bvm=bv.126130881,d.d24&cad=rja; a letöltés utolsó időpontja: 2017. január 24.)</p></div><div data-bbox=)

¹⁵ A 82. gye. története, 12. o. A parancsnokok pontos születési és halálozás dátumát nem sikerült megállapítani. Az ezred korai történetét lásd A 82. gye. története, 7–13. o.

¹⁶ A 82. gye. története, 12–32. o.

¹⁷ A 82. gye. története, 32–42. o.

1915-ben ugyanitt, majd pontosabban Volhíniában harcolt, s 1915 tavaszától már oroszországi területen.¹⁸

A cs. és kir. 82. székely gyalogezred maradványait – miután az a lucki katasztrófa¹⁹ során kis híján teljesen megsemmisült – újjászervezték, az erdélyi hadszíntérre vezényelték 1916. augusztusban, 18-áig Brassóba szállították annak tagjait és felszerelését. Augusztus 18–23. között felállították az ezredtörzset, újraszervezték a II. zászlóaljat, amely immáron műszaki századként funkcionált, valamint újjáalakították a III. zászlóaljat is.²⁰ Részt vettek a Tömösi-szorosban, a Törcsvári-szorosban zajló harcokban a románok ellen,²¹ a pálosi ütközetben szeptember 15–16-án.²² Szeptember 26–28-án székhelyét a csata után,²³ még aznap, 28-án áthelyezték Brassóból a visszafoglalt Nagyszebenbe.²⁴

Amikor Házi Jenő 1916. szeptember 28-án megérkezett Nagyszebenbe, tehát az éppen frissen a városba helyezett ezredtörzsnél jelentkezett szolgálattételre. Innen Házi Jenő jóvoltából forrásunk az erdélyi hadszíntérre, az Ojtozi-szoros térségébe, közelebről Ojtoz, illetve Nagyrunk település határába, az azonos nevű hegygerincen és a környező magaslatokon húzódó frontszakaszra kalauzol el, ahová a II. zászlóalj 1. géppuskás osztagának parancsnokává nevezték ki (lásd az 1–2. térképet).

A román hadsereg mindjárt a hadüzenetet követően mozgósította haderejének nagyjából háromnegyed részét, azt a Monarchia magyarországi határának mentén vonultatta föl, egyet (a 4. román hadsereget) keletről Marosvásárhely felé, kettőt (az 1. és 2. román hadsereget) délről Nagyszeben és Brassó irányába. (A 3. hadsereget Dobrudzsában és a Duna mentén a bolgárok ellen hagyta vissza.) A román támadás részét képezte az antant augusztus végi támadó hadműveleteinek, amely a központi hatalmak védelmi rendszerét kelet és dél felől akarta megbontani, a Bruszilov-offenzívát követő, keleti fronton zajló eseménysorozathoz illeszkedően.

A magyar hadvezetés és a politikai elit tisztában volt azzal, hogy a teljes határszakaszt nem lehet védeni megfelelő számú csapat hiányában, ezért a támadás bekövetkezőkor a tényleges ellenállás helyett a cél az ellenséges előrenyomulás feltartóztatása volt addig, amíg a több helyről útbá indított osztrák–magyar és német erősítések megérkeznek. A határ egész kiterjedésében, Orsovától a Tölgyesi-hágóig előnyomuló románok a kárpáti hágókat a legtöbb helyen könnyen, néhol azonban csak nehéz harcok árán, de mindenütt elfoglalták, állandó csatározás közben érkezve Erdélybe.²⁵ A román csapatok támadásának a báró Arz Artúr von Straussenburg (1857–1935) vezérezredes vezette 1. hadsereg kitartóan és sikeresen ellenállt, ezért azok csak kb. 60–100 kilométernyire tudtak a magyar területekre benyomulni.²⁶

¹⁸ A 82. gye. története, 42–53. o.

¹⁹ Ennek részletes leírása: A 82. gye. története, 117–165. o.

²⁰ A 82. gye. története, 169. o.

²¹ A 82. gye. története, 172–174. o.

²² A 82. gye. története, 182–184. o.

²³ Történetének részletes leírása: A 82. gye. története, 186–190. o.

²⁴ A 82. gye. története, 169. o. Nagyszebeni visszafoglalásában a 7–8. század nem vett részt, ezek Szászkezdőtől keletre, az 502. magassági pontnál harcoltak, valamint a II. zászlóalj, melynek Házi Jenő tagja lett, a 660. magassági pontnál, utóbbiakat 28-án Erkedre vezényelték. A 82. gye. története, 185. o. A gyalogezred további története: A 82. gye. története, 218–342. o.

²⁵ *Julier* 1914–1918. (http://mek.oszk.hu/02200/02221/html/4_9.html, a letöltés ideje: 2016. december 31.)

²⁶ Összefoglalóan: *Pollmann* 2016. 86–87. o.

Házi Jenő szerencsés pillanatban, 1916. október közepén érkezett meg az Ojtozi-szoroshoz, amikor is cselekvő részesévé vált annak a nagyszabású sikeres támadásnak, amely nemcsak Erdélyből, hanem a Havasalföldről is kiszorította a románokat az október 6-iki brassói győzelem után: a 4. román hadsereg meghátrált, a hágókon át Erdélyből távozott, sőt a román hadvezetés december 6-án Bukarest feladására kényszerült.

A forrás szerint a Nagyrunk település fölött húzódó hegyvonulat magassági pontjait szállta meg a 82. székely gyalogezred,²⁷ az azonos nevű (Runcu Mare²⁸) 1108 méter magasságon lévő csúcsot, az úgynevezett Borzsikás-pontot,²⁹ a Sósmezőt, Leánymezőt, a magyar–román határpontnak számító, 756 méteres magassági pontot (lásd a 2. térképet). A románok pedig, amíg novemberben az 55. orosz gyalogezred fel nem váltotta őket, a 1095. magassági pontot tartották megszállva. Házi Jenő, mint említettem, a II. zászlóalj 1. géppuskás osztagának parancsnokaként vett részt abban a nagyon óvatosan és hosszán: 1916. november 1-je és december 25. között tartó előkészítő munkában, amely a 1095. magassági pont visszafoglalását célozta, s ami a támadás karácsonyi elhalasztása után végül sikeresen lezajlott december 26-án. Egy könnyebb sebesülés következtében ez Házi „aktív” frontszolgálatának a végét is jelentette.

Forrásunk pontos képet ad a támadás hosszadalmas és alapos előkészítéséről, illetve az azt végigkísérő folyamatos és kölcsönös csapatmozgásokról és fegyveres akciókról, benne Házi Jenő és a géppuskás-egységek mindennapjairól, a támadásra való felkészüléstől a sikeres támadásig. Több olyan tiszt, „szürke” katonatárs nevét megőrizték feljegyzései, akik az ezredtörténetben sem szerepelnek, mert abban nem gyűjtötték össze a teljes ezrednévsort, hanem csak a fontosabb tisztek, valamilyen hőstettet végrehajtották, valamint a kitüntetettek szerepelnek.³⁰

Házi Jenő a forrást saját kezűleg írta. A szöveg átírásánál indokolatlannak tűnt a teljes betűhívés, így javítottuk a nyelvhelyességi és helyesírási hibákat. Ily módon igyekeztünk kiküszöbölni a szóismétléseket, javítottuk a hibás egyeztetéseket, pótoltuk a hiányzó névelőket, kötőszókat. Indokolt esetben a szórenden is változtattunk. Saját kiegészítéseink közül csak a lényegesebbeket jelöltük szögletes zárójelben. A korra és Házi Jenőre jellemző régies vagy itt-ott elírt alakzatot, írásmódot és szófordulatokat azonban mindenütt megtartottuk, indokolt esetben jegyzetben értelmezve a kifejezést. A hibás helyesírású idegen szavakat javítottuk. A rövidítéseket kurzívan oldottuk föl. A lapalji lábjegyzetek tartalmazzák a szövegkritikai és a tárgyi jegyzeteket, itt kerültek fordításra az idegen szavak, kifejezések és szövegek, itt került sor a személynevek, a helységnevek és földrajzi nevek azonosítására is. A forrásban közöltek tartalmilag összevetettük az ezredtörténet vonatkozó helyeivel.³¹

²⁷ A többi osztrák–magyar, valamint német (főleg bajor) egységről a forrás beszámol, lásd a forrásközlést.

²⁸ Az ezredtörténet és Házi Jenő naplója következetesen *Rancul mare*-ként említi.

²⁹ Ponk (régies szó): halmocska, dombocska.

³⁰ Lásd az ezredtörténetben (passim), utóbbiak összefoglalása: A 82. gye. története, 333–342. o.

³¹ E helyen szeretném megköszönni levéltáros és történész kollégáim, Tuza Csilla, Balla Tibor és Kiss Gábor segítségét a forrásközlemény elkészítéséhez.

FORRÁSKÖZLÉS

Ojtoz,³² 1916. október 29.

[1916. október 12-én] a délutáni vonattal azonnal elutaztam, neki Pozsonynak, ahol meglátogattam nővéremet, akit már veszélyen kívül levőnek találtam,³³ majd elmentem a színházba³⁴ is, ahol a Leányvásárt³⁵ adták. Éjfél után továbbutaztam. Minél közelebb értem Kecskeméthez, annál hangosabban vert a szívem, s mikor végre a zászlóalj irodához³⁶ értem, már egészen halvány voltam. Alig hallhatóan rebegtem el az adjutánsnak,³⁷ hogy megérkeztem. Ez közölte velem azt a hírt, hogy a hadügyminisztériumtól³⁸ távirat érkezett, mely szerint nekem a 82-ik gyalogezredhez³⁹ be kell vonulnom a táborba. Erre a hírre fellélegtettem és ismét visszanyertem a hidegvéretem.

Runcu Mare,⁴⁰ 1916. október 31.

Nyugodtan és férfias szilárdsággal mentem be az ezredes úrhoz,⁴¹ aki közölte velem a már hallott hírt, és sajnálatának adott kifejezést, hogy engem közelebről megismerni nem volt módjában. Majd megkérdezte, hogy az útra készen állok-e. Az én igenlő válaszomra azt felelte, hogy így én holnap távozhatom. Ezzel meghajtva magamat eltávoztam, és így véget ért ama Rapport,⁴² amelytől egy egész napon át folyton rettegettem.⁴³

Ez alkalommal a Nemzeti, alias Royal szállodában háltam meg, és este a színházban⁴⁴ megnéztem az Egyszer volt című operettet.⁴⁵ Nem valami nagyszerűen játszottak.

Hogy találkoztam bajtársaimmal, tőlük értesültem, hogy nekem egyenesen a táborba kell bevonulnom, s nem, mint előbb hittem, a káderhez.⁴⁶ Nosza, erre a hírre reggel rögtön az adjutánshoz siettem, hogy kivigyem⁴⁷ nála, miszerint az útirány szülőföldemen és a

³² Ojtoz: Háromszék vármegye (ma: Oituz, Romániában).

³³ Házi Jenő nővére: Konkoly Ignácné, Házi Lina (?–†1951 u.) gyermekágyban feküdt, a bábaasszony állítólagos gondatlansága miatt belázasodott, s a család már azt fontolgatta, hogy az egyik pozsonyi kórházba szállíttatják.

³⁴ A pozsonyi Nemzeti Színház a legszebb neoreneszánsz épülete a városnak. A korábbi Nemzeti Színház helyén épült és 1886-ban adták át.

³⁵ Jacobi Viktor (1883–1921) főleg operettjeiről ismert zeneszerző leghíresebb műve (1911).

³⁶ Kecskeméten volt 1915 nyaratól a császári és királyi 94. gyalogezred, melynek Házi Jenő a kötelékében szolgált, hadkiegészítő parancsnokságának székhelye az ún. Huszárlaktanyában. Házi korábbi, gerincét ért sebesülése miatt osztották be 1915 szeptemberében szolgálatos hadapródként az 1. bosnyák hadtápszázláljhoz. A Rudolf trónörökös nevét viselő lovassági laktanyát Kecskemét városának megrendelésére Pártos (szül. Puntzman) Gyula (1847–1916) és Lechner Ödön (1845–1914) építészek tervei szerint 1886–1887 között építették. (A hatalmas épületkomplexum hadtörténeti és építészettörténeti szempontból egyaránt jelentős, mert Lechner ezen kívül nem tervezett más laktanyát.) További történetét részletesebben, irodalommal kiegészítve lásd <http://rudolfaktanya.blog.hu/> (A letöltés ideje: 2016. június 6.)

³⁷ Kiletét pontosan nem sikerült megállapítani.

³⁸ A bécsi császári és királyi Hadügyminisztériumtól.

³⁹ Házi Jenő a román hadüzenet (1916. augusztus 27.) hírére döntött úgy, hogy ismét frontszolgálatra jelentkezik. A cs. és kir. 82. székely gyalogezred kötelékébe került.

⁴⁰ Runcu Mare: Nagyrunck (Hunyad vármegye, ma Romániában).

⁴¹ Személyét pontosan nem sikerült megállapítani.

⁴² Rapport: kihallgatás, jelentéstétel (ném.).

⁴³ Házi Jenő Kecskemétre a pozsonyi kitérő miatt egy nappal a kijelölt időpont után, október 12-én érkezett meg.

⁴⁴ A kecskeméti Katona József színházban.

⁴⁵ A cím alapján nem sikerült azonosítani.

⁴⁶ Kader, káder: keret (ném.).

⁴⁷ Értsd: elérjem.

82-es káderen át vezessen, mibe ő készséggel beleegyezett. Így indultam én meg október 13-án délután Kecskemétről erre az útra, amelyről mindjárt tudtam, hogy hosszú ideig fog tartani, mert a meglehetően nagy távolság nagy, meg tőlem függ, hogy meddig utazzam.

Másnap reggel már odahaza⁴⁸ voltam, ahol természetesen az enyéim ugyancsak szorongó érzéssel várták, hogy mi lett velem. Amennyire megörvendeztek, hogy a csínyem nem sült⁴⁹ ki, annyira elszomorodtak, hogy a harctérre megyek. Természetesen arról, hogy önként megyek a harctérre, a világeért sem mertem volna beszélni. Három napot töltöttem el odahaza, igyekezvén ezalatt az idő alatt minden dolgomat rendbe hozni. Összeszedtem a szükséges dolgaimat is, melyeket jónak láttam a táborba vinni, és így mindennel elkészülvén, október 17-én reggel elindultam a szülői házból nagy reményekkel a viszontlátás biztos tudatában.

Azzal a ténnyel kapcsolatban, hogy a harctérre megyek, gyakran megfordult fejemben az a gondolat, hogy aktiváltatom magam.⁵⁰ Nem is hallgattam el ebbéli tervemet enyéim előtt, csak hangsúlyoztam, hogy a kivitelben nem vagyok biztos még, sokat forgattam e gondolatot a fejemben, és ámbár bensőmben a katonai pálya iránt nem valami nagy vágyat éreztem, józan mérlegeléssel arra jöttem rá, hogy a jövőt illetőleg jobban fogok kijönni. Egyébként várakozó álláspontra helyezkedtem, és az eseményektől tettem függővé lépésem megtevését, avagy mellőzését.

Pestre való utaztomban összejöttem Tray századossal,⁵¹ akivel az időt kellemesen elbeszélgettem. Mikor megérkeztem, természetesen lakást⁵² nem tudtam kapni, mire elmentem Zsinkához,⁵³ hogy nála megháljak. Szerencsére odahaza találtam őt is, majd Pelzét⁵⁴ is. Megfürödtem, a szükséges dolgokat bevásároltam, majd vacsoránál ismét találkoztunk, és az estét kedélyesen eltöltöttük.

A következő napon, október 18-án reggel indultam tovább, és estére értem Debrecenbe, ahol az úgynevezett Frohner nevű szállodában⁵⁵ kaptam jó szállást. A Vörös Bikában⁵⁶ megvacsorálva és az ottani kávéházban a cigányzenét egy ideig hallgatva nyugovóra tértem, hogy másnap hajnalban Hajdúböszörménybe továbbutazhassam.

Runcu Mare, 1916. november 2.

Pocsék, esős idő volt, mikor Böszörménybe értem. Útközben alkalmam volt értesülést szerezni, hogy minő nagyszerű fészek az. A benyomásaim teljesen fedték az elmondottakat. A földszintes házak nagy tömegében, folyamatosan küzdve a nagy sárral, végre eljutottam a nagy falu közepébe, ahol hiába néztem szállás után, végre a rendőrkapitány

⁴⁸ Vásárúton: település Pozsony vármegyében (ma: Trhová Hradská, Szlovákiában), ahol Házi Jenő édesanyja, Házi Péterné Kovács Ilona (1859–1929) élt ekkor.

⁴⁹ Értsd: nem derült ki.

⁵⁰ Értsd: hivatásos tisztí pályára lép.

⁵¹ Házi Jenő pesti ismerőséről többet nem sikerült megállapítani.

⁵² Értsd: szállást.

⁵³ Dr. Zsinka Ferenc (1889–1930) könyvtáros, történész, 1913-tól az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, gyakornok, majd könyvtáros státusban, 1929-ben ugyanott megbízott igazgató. Házi Jenő legjobb barátja.

⁵⁴ Dr. Pelz Béla Házi Jenő egyik jóbarátja, könyvtáros (1914–1946 k.).

⁵⁵ A jónévű szálloda és kávéház a Piac utca alsó részén állt, a 67. szám alatt.

⁵⁶ Tévesztés, az Aranybikában (lásd a 63. jegyzetet is).

szívességéből a Mester utca 2977. [!] szám alatt egy parasztháznál kaptam átmenetileg helyet.

A *Bataillonskommandó*⁵⁷ különösen fogadtak először, de a kérésemet szívesen teljesítették, és meginvitáltak az *Offiziersmessébe*,⁵⁸ ahol jó sok tiszttel futólagos ismeretséget kötöttem.

Minekutána más szórakozóhely Bősziroményben a színháznál és mozinál nincsen, estére elmentem a színházzá átalakított terembe, ahol a székyudvarhelyi társulat játszott primitív viszonyok között primitíven. Roppant goromba vicceket csináltak, és csak ezzel tudták megnevetetni a közönséget. Különbben az *Ezüstpillét*⁵⁹ adták.⁶⁰

Mivel magamat halálra unni nem akartam, és mivel egy kis ember személyében szolgát is kaptam, ennél fogva október 19-én délután útnak indultam. Természetesen a személyvonat nem jött pontosan, és így tanácsosabbnak láttam egy tehervonattal elmenni a debreceni vásártérig, onnan villamossal mentem be a városba, és ismét a Frohner-szállodában hálтам meg. Estére elmentem a színházba a Mágnaš Miskát⁶¹ megnézni. Itt már nívósan játszottak.

Megnéztem Debrecent másnap tüzetesebben, sőt, bementem a *református* püspöki templomba⁶² is, amelynek egyszerű belső berendezése meglepi az embert. Csupa padok vannak benne, melyek koncentrikus elhelyezéssel három oldalról a szószék körül csoportosulnak. Gyönyörű a Vörös Bika szálloda,⁶³ és szép a *református* főgimnázium⁶⁴ is. Egyéb épületek rendeltetését, amelyek figyelemre méltó alkotások, a *református* püspöki palotán⁶⁵ kívül nem tudom. A színház más stílusban⁶⁶ épülvék, de a belső berendezése ugyan unpraktikus.

Október 20-án délután tovább folytattam utamat, és másnap hajnalban elértem Kolozsvárra.⁶⁷ Hiába jártam be a kora reggeli órákban az összes szállodát, kénytelen voltam kimerülve visszatérni a zsúfolásig megtelt vasúti étterembe. Nagy nehezen, az éjjelt átvirrasztva, szolgám⁶⁸ talált egy csinos szobát, ahova azonnal betelepelve lefeküdtem, és délig még a fületem sem mozgattam meg. Ekkor rendbe szedve magamat, elmentem a *Personal-Landestation*hoz,⁶⁹ ahol láttamozva a menetlevelem, a 71. gyaloghadosztályhoz

⁵⁷ Bataillonskommando: zászlóaljparancsnokság (ném.).

⁵⁸ Offiziersmesse: tisztí asztaltársaság, társasági étkezés (ném.).

⁵⁹ Szirmai (szül. Schönberger) Albert (1880–1967) zeneszerző, karmester darabja, az *Ezüstpille* egy énekes játék. (Bemutatója Budapesten 1914. május 9-én volt a Vigszínházban.)

⁶⁰ A mondat sorközi betoldás.

⁶¹ Szirmai Albert és Bakonyi Károly (1873–1926) novella-, színmű- és tárcaíró közös operettje. (Bemutatója a budapesti Király Színházban 1916. február 12-én volt.)

⁶² A debreceni Református nagytemplomba.

⁶³ A debreceni Aranybika szálloda új, 1915-ben elkészült eklektikus stílusú épületét Hajós Alfréd (szül. Guttmann Arnold, 1875–1955) tervezte.

⁶⁴ A debreceni Református Kollégiumról van szó.

⁶⁵ Az eklektikus-neobarokk stílusú épületet 1911–1913-ban emelték Bálint Zoltán (1871–1939) és Jámbor Lajos (1869–1955) budapesti építészek tervei alapján.

⁶⁶ Mór és bizánci elemeket tartalmazó romantikus stílusban. A debreceni Csokonai Mihály színház 1865-re épült föl.

⁶⁷ Kolozs vármegyében (ma: Cluj-Napoca, Romániában).

⁶⁸ Házi Jenő tisztiszolgájának nevét nem sikerült megállapítani.

⁶⁹ Valószínűleg *Personal-Landesstelle*: személyi nyilvántartó hivatal (ném.).

irányítottak és pontosabb Instruirung⁷⁰ céljából Tövisen,⁷¹ Kiskapuson⁷² és Nagyszebenen át Brassóba⁷³ küldtek.

Mivel a vonat csak másnap reggel indult, ennél fogva eleget kószálhattam a városban.⁷⁴ Nagyon tetszett a főtéren levő gót templom⁷⁵ és a háta megett levő Mátyás király-szobor.⁷⁶

Runcu Mare, 1916. november 3.

Valóban gyönyörű épület a színház,⁷⁷ amelybe délelőtt előadásra is elmentem, ahol valami angol című operettet játszottak az amerikai szabadságharc idejéből.⁷⁸

Mivel csúnya, esős idő volt, ennél fogva a vacsora után, ha nem akartam hazamenni, hát elmentem estére a moziba, ahol elég jó darabot adtak. Így az idő lassan eltelve, aludni tértem, másnap reggel pedig szépen felkészülve a további útra felkészülöttem.

A vidék, amerre haladtam, úgy Székelykocsárdig⁷⁹ nem mondható különösnek, sőt, egyhangú dombvidék csak, ellenben már innen a Maros völgye igen szép. Sötét este volt, mire Kiskapusra értem és éjfél, mire Nagyszebenben kiszállottam a vonatból. Itt egy egyszerű szállodában nyugovóra tértem és kényelmesen aludtam. Másnap, anélkül, hogy a várost megszemléltem volna, tovább utaztam Brassó felé.

A vonat levitt egészen a Vöröstoronyi-szorosig. Menet közben már látni lehetett a háború nyomait: lövészárkokat, menetelő csapatokat és Train⁸⁰ oszlopokat stb. Amikor a vonat áthaladt az Olt folyón, melynek vashídját mi felrobbantottuk, látni lehetett tisztán a Porcsesd⁸¹ nevű falut, mely a szoroshoz oly közel fekszik. Éjjel volt, mire a vonat Fogarasba⁸² ért, ahol a kezdetlegesen újból berendezett állomásépületben nem valami különös teát tudtam kapni.

Runcu Mare, 1916. november 4.

Az éj folyamán különösen lassan haladt a vonat, úgyhogy reggel volt, mire Vledény nevű szász községhez,⁸³ és dél lett, mire Feketehalomhoz⁸⁴ ért a vonat.

Csodaszép látvány volt még előző napon a Fogarasi-havasok látképe a vonatról, melynek Nagaj nevű kúpos csúcsa tudvalevőleg a Magas Tátra után a legmagasabb.⁸⁵

⁷⁰ Az instruiren: utasítani igéből: utasítás (ném.).

⁷¹ Tövis: Alsó-Fehér vármegyében (ma: Teiuș, Romániában).

⁷² Kiskapus: Nagy-Küküllő vármegyében (ma: Copșa Mică, Romániában).

⁷³ Nagyszeben: Szeben vármegyében (ma: Sibiu, Romániában). Brassó: Brassó vármegyében (ma: Brașov, Romániában).

⁷⁴ Értsd: Kolozsváron.

⁷⁵ A Szent Mihály-templom.

⁷⁶ Mátyás király-emlékmű, Fadrusz János (1858–1903) szobrászművész alkotása (1902).

⁷⁷ 1904–1906 között épült neobarokk stílusban, szecessziós elemekkel a magyar színház, a volt Hunyadi (ma Ștefan cel Mare) téren állt. Ma a román Nemzeti Színház épülete.

⁷⁸ A darabot nem sikerült azonosítani. A kolozsvári színház történetéről, az első világháború idején játszott darabokról: Magyar színház történet, 270–285. o. (Interneten: <http://mek.oszk.hu/02000/02065/html/2kotet/52.html#53>; a letöltés ideje: 2016. június 21.)

⁷⁹ Székelykocsárd: Torda-Aranyos vármegyében (ma: Războieni, Romániában).

⁸⁰ Train: trén (utánpótlást szállító), vonatoszlop (ném.).

⁸¹ Porcsesd: Szeben vármegyében (ma: Tumu Roșu, Romániában).

⁸² Fogaras: Fogaras vármegyében (ma: Făgăraș, Romániában).

⁸³ Vledény: Brassó vármegyében (ma: Vlădeni, Romániában). Román település volt, lakosságának német anyanyelvű része nem érte el a fél százalékot.

⁸⁴ Feketehalom: várrom Brassó vármegyében (ma: Codlea, Romániában).

⁸⁵ Helyesen: Negoj-csúcs, 2535 méter magas.

Késő délután lett október 25-én, mire a vonat nagy lassan bedöcögött Brassóba, elég időt engedvén, hogy a város szépségében gyönyörködjünk. A háborúnak nyomait egy-két házban lehetett látni,⁸⁶ amelyek golyóktól át és át voltak lyuggatva. Az állomás épülete sértetlen maradt, de a vele szomszédos épületek porig le vannak égve. Egy szép villában találtam szállást abban az utcában, amely a városba vezet.

Runcu Mare, 1916. november 5.

Miután egy kissé rendbe hoztam magamat, elmentem a Korona vendéglő, helyesebben kávéház⁸⁷ éttermébe, ahol megvacsoráztam, és egy kissé szétnéztem a sok német tiszt között, akik itt elegánsan öltözve mintegy egymás hátán nyüzsögtek.

Mivel sötétes este volt, csak úgy nagyjából láthattam a szép épületeket, melyek mögött a Cenk-hegy emelkedett a rommá tett Árpád-emplékkel.⁸⁸

Szándékoztam a várost tüzetesen megtekinteni, de mégis, előbb elmentem az Armeekommandóhoz,⁸⁹ amely az igazságügyi palotában⁹⁰ székelt, további Instruirung céljából. Itt egy Rittmeister⁹¹ adott felvilágosítást, és előzékenyen rendelkezésemre bocsátotta az autóbilt, amely éppen Kézdivásárhelyre⁹² indult. Nem volt idő tehát várakozásra, meg kellett ragadnom az alkalmat, miért is halogatás nélkül felkészülődve beültem az autóba, amely gyönyörű úton, kihalt falvakon át, másfél óra alatt a rendeltetési helyemre vitt. Itt egy huszárfőhadnagy adott felvilágosítást a 82-es ezred helyéről, amely Sósmező⁹³ nevű határközségnél vagyok.

Mivel nem tudtam, hogy mikor utazhatom tovább, ennél fogva egy villa üresen álló szobájában felütöttem sátoromat. Ezt elvégezve utánanézttem, hogyan kaphatok majd kocsit, amely Bereck⁹⁴ nevű községbe megy. Nem került nagy fáradságomba, és a piacon találtam egy tüzérségi kocsit, amely épp Bereckbe indulóban volt, ahova még aznap, október 26-án estére megérkeztem. Itt is jó szállást kaptam, ahol nagyszerűen kialudtam magamat, és másnap szétnéztem, hogy információkat szerezzek magamnak. Elkerültem a *Division Sanitäts-Anstalt*⁹⁵ tisztí szobájába, ahol a 82-esektől is voltak. Ezek mindnyájan rettenetes képet festettek az Ojtozi-szorosban vívott harcokról,⁹⁶ és általános volt a

⁸⁶ Utalás az 1916. október 6-iki harcokra.

⁸⁷ Pontosán: Korona szálló és kávéház.

⁸⁸ A Cenk 955 méter magas, Brassó délnyugati részén található. A talappal együtt 20,3 méter magas szobrot, Jankovits Gyula (1865–1932) szobrászművész alkotását 1896 augusztusában állították fel, október 15-én leplezték le. Az oszlopon álló 3,5 méter magas honfoglalás kori harcos Árpád-szobor néven vonult be a köztudatba. *Thaly* 1898. 10. o. – 1913. szeptember 27-én két besszarábiai személy dinamittal felrobbantotta. A szobor a robbanás következtében nem dőlt le, csak megrongálódott, de 1913 decemberében egy nagyobb havazás után ledőlt és összetört. A világháborút követően az emlékmű darabjai a brassói Történelmi Múzeum tulajdonába kerültek. (A szobor feje onnan a helyi magyar evangélikus egyház tulajdonába került.) A szobrot egykor tartó obeliszk vastos darabjai ma is ott hevernek a talapzat melletti lejtős részen, a talapzat alsó köveze ma kilátóként szolgál. *Szakács* 2004. és *Ambrus* 2016.

⁸⁹ Armeekommando: hadseregparancsnokság (ném.).

⁹⁰ Az 1902-ben elkészült eklektikus stílusú épületben.

⁹¹ Rittmeister: százados, lovaskapitány (ném.).

⁹² Kézdivásárhely: Háromszék vármegyében (ma: Târgu Secuiesc, Romániában).

⁹³ Sósmező: Háromszék vármegyében (ma: Poiana Sărată, Romániában).

⁹⁴ Bereck: Háromszék vármegyében (ma: Brețcu, Romániában).

⁹⁵ A hadosztály egészségügyi intézménye (ném.).

⁹⁶ A román hadüzenettel szinte egyidejűleg az Orsovától a Tölgyesi-hágóig előnyomuló románok a kárpáti hágókat a legtöbb helyen könnyen, néhol azonban csak nehéz harcok árán, de mindenütt elfoglalták. *Julier* 1914–1918. (http://mek.oszk.hu/02200/02221/html/4_9.html; a letöltés ideje: 2016. december 31.)

lesajnáló derűtség, amikor megtudták, hogy önkéntes jelentkezés alapján jövök a harctérre. Elhatározásomban alaposan megingattak, de ezt nekik nem mutattam.

Itt kötöttem ismeretséget a divízió⁹⁷ papjával, akit felkértem, hogy másnap gyóntasson és áldoztasson meg, hogy lelkileg is felkészülve mehessek a rajvonalba. Ezután felkerestem az ezred számadó tisztjét, Hanak századost, aki nagyon gyöngé ember benyomását keltette. Ebédet egy Train tisztí étkezdében kaptam, mely nem valami különös volt.

Runcu Mare, 1916. november 6.

Aznap az egész délutánt a lakásomon töltöttem el, egyébként is igen szomorú, esős időjárás volt, mely nem kedvezett az utcán való csavargásnak. Roppant nagy lelkiismeret-furdalásaim voltak. Átkoztam azt a pillanatot, amikor elhatároztam magamban, hogy önként jelentkezem a harctérre. Igen pesszimiztikusan fogtam fel a helyzetet és keserűn keseregtem a megváltoztathatatlanon. Nagyon vigasztalannak láttam a helyzetet, az önként elhagyott kényelmes állásomat sirattam. Szídtam ostoba, ideális⁹⁸ felfogásomat, melynek egyedül köszönhettem, hogy most itt kell lennem. Hosszú ideig tartott a megbomlott lelkem háborgása, míg végre az Istenben való bizalmam visszahozta a nyugalمامat. Lesz, amint lesz, gondolám, jó az Isten, ő látja a lelkemet, ismeri lépésem indokát, s mint eddig, a jövőben sem fog elhagyni.

Korán nyugovóra tértem, és másnap, október 28-án töredelmesen meggyóntam és megáldoztam, sőt nem lévén más kéznél, még elég jól ministráltam is a Divisionspaternak,⁹⁹ akivel egyébként szoros barátságot is kötöttem.

Így mindenképp felkészülődve, elmentem Hanák századoshoz, akinél megismerkedtem Sparing Proviant¹⁰⁰ tiszttel¹⁰¹ és doktor Fejér zászlóssal,¹⁰² aki az ezred Munitionskolonnéjának¹⁰³ a parancsnoka volt. Nagyon kedvezőtlen időben mentem ez utóbbival Ojtozba, hova az út a 865 méter magas Magyaros-tetőn¹⁰⁴ vezet át számos szertintenekben. Fenn a tetőn van egy Erzsébet-emlékobelisztk, amelynek feliratát a románok lefaragták és helyébe írták azt, mit a napilapok kivétel nélkül hoztak, hogy a román sasok átrepülték a Kárpátokat a magyarországi testvéreik felszabadítására.¹⁰⁵ Eme emlékoszlop tövében van eltemetve ama Carp kapitány, aki rokona a hasonló nevű nagy román politikusnak.¹⁰⁶

⁹⁷ Divízió: hadosztály, a Division (ném.) és/vagy a Divizio(li) (olasz) szóból.

⁹⁸ Értsd: idealista.

⁹⁹ Divisionspater: a hadosztály papja, lelkésze (ném.).

¹⁰⁰ Proviant: élelmiszer, élelem (lat./ném.); Proviantoffizier: élelmezési tiszt.

¹⁰¹ Sparing Simon tartalékos hadnagy, a 82. székely gyalogezred egyik élelmezési tisztje (1914–1916).

¹⁰² Fejér Dezső zászlós, a 82. székely gyalogezred lőszeroszlop-parancsnoka (1914–1916).

¹⁰³ Munitionskolonne: lőszeroszlop (ném.).

¹⁰⁴ A helybeliek elnevezése, a Berecki-hágóról vagy Ojtozi-tetőről van szó.

¹⁰⁵ A 3 méteres Erzsébet királyné-emlékoszlopot homokkőből 1899-ben állíttatta az akkori sepsiszentgyörgyi magyar királyi államépítészeti hivatal lécfalvi Gyárfás Győző (1855–1912) sepsiszentgyörgyi főmérnök tervei alapján. Közeliében fenyő- és tölgyfa-ültetvényt telepítettek, melynek neve Erzsébet-liget. 1916-ban megrongálták az Ojtoznál betörő román katonák: az obelisztk tetején eredetileg egy kópárnán királynői korona volt, amit levettek. Többszöri újraállítás után ma is megtekinthető. Részletesen, korabeli irodalommal: Erzsébet királyné emlékhelyei. Interneten: <http://www.erzsebetszobor.eoldal.hu/cikkek/szobortortenetek/romania--romania/bereck---ojtozi-soros---romania.html> (A letöltés ideje: 2016. december 31.)

¹⁰⁶ Petrache Carp (1837–1919) konzervatív-liberális politikusról van szó, aki 1900–1901-ben és 1910–1912-ben Románia miniszterelnöke volt, valamint annak itt eltemetett név(?)rokonáról, akiről közelebbit nem sikerült megtudnom.

1916. november 10.

A Magyaros-tető tövében kerül el Ojtoz kis község, ahol az ezred Trainjének egy része táborozott. Itt doktor Fejér zászlós vendége voltam, és mivel a rossz időjárás állandóan tovább tartott, ezért nem volt valami nagy kedvem a tovább menetelre. Másfél napot időztem nála, s nagyon jól éreztem magamat. Október 30-án délelőtt a további útra felke-rekedtem, s csakhamar a Train fő részéhez értem, ahol Weimann főhadnagy Proviant tiszttel,¹⁰⁷ Gábor hadnaggal¹⁰⁸ stb. ismerkedtem meg. Megebédelve, hozzácsatlakoztam a technische Kompagnie¹⁰⁹ egyik különítményéhez, amely Albertini zászlós¹¹⁰ vezetése alatt épp az állásokba törekedett.

Jó kétórai fárasztó gyaloglás után eljutottam a *Regimentskommandóhoz*,¹¹¹ amely egy völgykatlanban ütötte fel a sátorát. Itt mindenekelőtt jelentkeztem az adjutánsnál, Scherhaufér főhadnagnál,¹¹² aki nagyon szívesen fogadott, és akivel mindenféléről hosszsan elbeszélgettem. Majd átmentem Eirich őrnagyhoz,¹¹³ aki ideiglenesen az ezredparancsnokságot vezette a betegeskedő Papházy alezredes¹¹⁴ helyett. Az őrnagy nagyon szimpatikus ember benyomását keltette, és jelentkezésem végighallgatva megkérdezte, hogy hová osszon be. Én azt feleltem rá, hogy nekem teljesen mindegy, mire ő azt válaszolta, hogy majd gondolkozni fog a beosztásom felett. Egyébként ma még nem fogok fel-menni az állásokba, hanem [az ő] vendége leszek.

Itt ismerkedtem meg Muszka hadnaggal¹¹⁵ is, aki telefonista, és az ő tanácsára úgy döntöttem, hogy a gépfegyverhez való beosztásomat fogom kérni, amit az őrnagy, meg-tudva, hogy aranyérmes¹¹⁶ vagyok, már eredetileg is ajánlott.

Runcu Mare, 1916. november 12.

Alighogy másnap felébredtem, rögtön ebben az irányban kezdtem beszélni úgy Scherhaufferrel, mint Herde főhadnaggal,¹¹⁷ aki második ezredadjutáns. Semmi ellen-mondásra nem találtam. Így az ügyet rendben elintézővén csak vártam, hogy mikor fog az őrnagy szólni beosztásomat illetőleg. De mikor délig egy szóval sem említette a dol-got, ennél fogva helyénvalónak láttam, hogy magam említsem meg. A szándékom minden nehézség nélkül megvalósult, és beosztattam az első M. G. A-hoz,¹¹⁸ de mert az idő ismét későre járt, ennél fogva újból ott marasztottak éjjelre, mit én szívesen vettem. Másnap, november 1-jén végre elérkezett az idő, hogy felmenjek az állásba.

¹⁰⁷ Bővebbet nem sikerült megtudni róla.

¹⁰⁸ Gábor Endre, a 82. székely gyalogezred katonája 1916-ban tartalékos főhadnagy volt.

¹⁰⁹ Technische Kompagnie: műszaki század (ném.).

¹¹⁰ Albertini Jenő, a 82. székely gyalogezred katonája 1916-ban tartalékos hadnagy volt.

¹¹¹ Regimentskommando: ezredparancsnokság (ném.).

¹¹² Scherhaufér Albin vezérkari százados vagy főhadnagy, a 82. székely gyalogezred tisztje (1914–1916).

¹¹³ Eirich Albert őrnagy, a 82. székely gyalogezred katonája (1916).

¹¹⁴ Papházy Kornél, a 82. székely gyalogezred későbbi parancsnoka (1917. július 22. – augusztus 24.) ekkor már ezredes volt.

¹¹⁵ Muszka Vazul, a 82. székely gyalogezred katonája 1916-ban tartalékos főhadnagy volt.

¹¹⁶ Értsd: az Arany Vitézségi Érem birtokosa.

¹¹⁷ Herde Ottó főhadnagy.

¹¹⁸ M. G. A.: Maschinengewehrabteilung: géppuskás osztag (ném.).

Runcu Mare alatt, Kote¹¹⁹ 756. 1916. november 14.

Korán reggel mindennel elkészülvén megindultam. Az út nagyon fárasztó és meredek, de végre mégis célhoz értem. Megismerkedtem Richter századossal,¹²⁰ a II. Bataillon¹²¹ parancsnokával, majd Lux századossal,¹²² az I. Bataillon parancsnokával, akihez az M. G. A. I. beosztva volt. Nála tartózkodott épp *Leutnant*¹²³ Benke¹²⁴ is, a közvetlen feljebbvalóm. Ő hadnagy Szikszaihoz¹²⁵ küldött, az egyik *Zugskommandant*hoz,¹²⁶ aki majd a szükséges iskolázást az új állásban adni fogja. Hosszas beszélgetés után Szikszai felkeresésére indultam, akit épp lakásépítés közben találtam meg. Hamarosan megismerkedtem vele, és társaságában az idő gyorsan eltelt. Naponta iskola volt a gépfegyver alkatrészeiről, amelyeket úgy nagyjából hamarosan megjegyeztem, a nap többi része a vidékben való gyönyörködéssel és ismerkedéssel meg levélírással telt el.

Az első három nap[on] a mély völgyeket állandóan felhőreteg borította el, és falazta el a szemünk előtt a kilátást. Feledhetetlen látvány volt a gomolygó felhő hullámozása felülről nézve a napsütésben. Furcsa időjárás volt egyébként. A tetőn, amely Runcu Mare nevét viseli és 1108 m magas, meleg, napsütéses idő járta, míg ezzel szemben lenn a völgyben esett. A hegyorom, ahol az állásaink voltak, az ország határa volt. Láttam is rajt egy határkőt, amely négy lábú, és egy kerek, sima lapban végződő vasalkotmány.

Kote 756. 1916. november 15.

Rajta Románia felé R 106, míg a Magyarország felé eső oldalon M. O., s alatta 106. áll.¹²⁷ Az egész cementbe öntve, és alig egy méter magas.

A lövészárkok már a román területen húzódtak, míg a tiszti lakások az ország földjén épültek.

Az ezred balszárnyán egy Divizioli nevű keverék ezred állott, míg a jobbszárnyon a III/23. bajor tartalékezred zászlóalja.¹²⁸ Az egész társaság a 71. Divizio 141. Brigadéját¹²⁹ képezte.

November 4-én kitisztultak a völgyek is, és e jó látás lehetővé tette a tüzérségi tüzet, amely gyöngén, nagy szünetekkel egész napon át tartott. Az ellenséges állásokból semmi sem látszott az erdőség végett. A Kote 1053. felé az őreik alig 200 [lépés]nyire állottak, és reggelenként a felváltást jól meg lehetett figyelni. Ők nem lőttek, és mi sem, hanem az állások kiépítésén dolgoztunk.

November 5-én, mivel Szikszai hadnagyot az V-ik M. G. A. parancsnokává nevezték ki, átvettem a szakaszparancsnokságot vegyes érzelmek között, mivel éreztem, hogy csak a legszükségesebbet tudom. Sajnáltam, hogy válni kellett Szikszaitól, de a tényen segíteni már nem lehetett.

¹¹⁹ Kote: magassági pont (ném.).

¹²⁰ Richter Frigyes százados.

¹²¹ Bataillon: zászlóalj (ném.).

¹²² Lux Vilmos vezérkari százados.

¹²³ Leutnant: hadnagy (ném.).

¹²⁴ Benke Antal tartalékos főhadnagy.

¹²⁵ Szikszay Elemér ekkor tartalékos főhadnagy volt.

¹²⁶ Zugskommandant: szakaszparancsnok (ném.).

¹²⁷ Az R-jelzés Romániát, az M. O. Magyarországot jelenti.

¹²⁸ Pontos sorrendben: a 23. bajor tartalékezred III. zászlóalja.

¹²⁹ Brigade: dandár (ném.).

Minél több nap telt el egymás után, annál valószínűbbé vált, hogy a téli állás is itt lesz. Ki-ki igyekezett jól berendezkedni, csakhogy folyton toltak jobbra-balra, mi kellemetlen egy helyzetet teremtett. *November 7-én* én is a két gépfegyveremmel jobban a Runcu Mare sziklája alá húzódtam, és itt töltöttem az éjt. Másnap még tovább mentem jobbra a Kote 1053-ra, csak azért, hogy a következő reggelen újból visszatérjek oda, ahol az előző napon át voltam.

Mivel azt az értesülést nyertem, hogy most már állandóan egy helyben megmaradunk, ennél fogva e napon, *november 9-én* hozzáláttam én is tisztességes lakás építéséhez a Runcu sziklájától jobbra, nem messze. Máskülönben úgy ez, mint az előző napok, hadieseményekben nem hoztak semmi változást, csak a tüzérségi tűz élénkült meg részünkről, míg a román alig lőtt egy-kettőt.

Runcu alatt, 1916. november 17.

November 10-én estére kész lett a gunyhóm, amely pazarul volt berendezve. Ajtón kívül volt benne asztal, szék, mosdótál és mosdószék, svarmkályha,¹³⁰ egy tálca. Alvóhelyemül egy ajtó deszkája szolgált. Nagyon örültem a kis lakásomnak, melynél még csak a réseket kellett kitömnöm, hogy teljesen készen legyen. A bútordarabokat embereim Sósmezőről hozták fel, köztük egy szép együvegű ablakot. Az este folyamán, amennyire a viszonyok megengedték, alapos tisztálkodást végeztem, mintha előérzetem lett volna, hogy az események miatt a közeljövőben e lehetőség nem fog megadatni.

Egyébként ezen a napon Sósmezőtől balra kellő tüzérségi előkészítés után¹³¹ a mieink előrenyomultak, és e harc folyamán egész délután hallatszott a nagy puskaropogás.

Másnap, *november 11-én* korán kellett kelnem, ha nem is a magam jóvoltából. Reggel négy óra körül egyik srapel¹³² a másik után explodált¹³³ a lakásom körül, amely bizonytalanná tette az ott-tartózkodást.¹³⁴ Összecsomagoltam tehát, magam pedig kimentem a géppuskáimhoz. Alig megyek el a linkes Gewehrtől a recheshez,¹³⁵ amikor olyan gránát-eső hullik a Runcu alatti dombra, hogy rémséges. A linkes Gewehrt ki kellett az állásából hoznom, ha nem akartam, hogy tönkre menjen. Így is szerencséje volt, mivel egy gránát, mely mellette vágódott a földbe, nem robbant fel. Hogy az ágyúzás alább hagyott, a fegyvert ismét visszaküldtem a helyére olyan parancsal, hogy a lövészárkok megett foglaljon védett helyen állást, s ha támad a román, siessenek az állásokba.

Nemsokára ezután a Vormeister¹³⁶ káplár Csibi¹³⁷ két srapelgolyótól is találva megsebesült az én nagy bánatomra, mert igen derék és bátor katona volt. A 3. és 4. század legénységéből az ágyúzás ekkor már több áldozatot kívánt. Mivel az 1. és 2. századot november 9-én Brigade-tartaléknak vitték, az amúgy is csak a felényi Standdal¹³⁸ bíró két

¹³⁰ Schwarm: raj, csapat, csoport (ném.). Rajkályha, amely a katonák melegedésére szolgált a fronton.

¹³¹ A november 9-én végrehajtott átcsoportosításról lásd az ezredtörténetet: A 82. gye. története, 205. o.

¹³² Srapnel: főleg élőerő ellen alkalmazott, hatását a benne található tölténygolyók pusztító erején keresztül kifejtő tüzérségi lőszer.

¹³³ Explodál: robban (lat.).

¹³⁴ November 11-én a románok tüzérsége váratlanul heves tüzet zúdított az ezredre, melynek fő célja Leánymező elfoglalása volt. Akciójuk sikertelenül zárult. A 82. gye. története, 205. o.

¹³⁵ Itt: a bal oldali gépfegyvertől a jobb oldalihoz (ném.).

¹³⁶ Vormeister: irányzó (ném.).

¹³⁷ Csibi Vidor tizedes.

¹³⁸ Stand: állomány (ném.).

század csaknem 2000 lépés széles frontot tartott, és így a bakák 8 [láb]nyira álltak egymástól. Már most a megsebesült katonák helye kitöltetlenül maradt, és mindnyájan borúsan gondoltunk rája, mi lesz, ha a román támadni fog.

Runcu alatt, 1916. november 18.

A nap folyamán az ágyúzás folytán a környéken tartózkodó katonák közül két halott és tíznél jóval több sebesült lett. A románok délután Leánymező ponkja¹³⁹ ellen, hol a II. zászlóalj állott, támadást intéztek, és az egyik századnál be is törtek, azonban estére egy ellentámadással újból ki lettek verve.¹⁴⁰

Estére visszatértem a lakásomba, és meglátogattam a 3. század parancsnokát: Szabó András¹⁴¹, ahol több zászlós, szakaszparancsnok együtt volt, de a hangulat csak nem akart derűs lenni. Lakásomba térve éjfélig az ágyúzás és a puskaropogás miatt, mely tőlünk jobbra és balra hangzott, nem tudtam aludni, de annál jobban pihentem aztán reggelig, mikor ismét távoztam a fegyvereimhez.

A nap folyamán, november 12-én az ágyúzás tovább tartott és a halottak meg a sebesültek száma megkétszereződött. E napon hozzáfogtam egy új lakás építéséhez, mert beláttam, hogy a régi a legrosszabb helyen fekszik. Este ismét ellátogattam Bandihoz, ahol a hangulat ezúttal még nyomottabb volt, mint tegnap. Nem is maradtam ott sokáig, hanem visszatértem a lakásomba, ahol már jól be volt fűtve. A románok még késő este is ágyúztak, és én a bódémban egykedvűen vártam, hogy mikor csap belém egy gránát. Mikor megszűnt a gránátózás, kimentem az állásba, hol nem kis szomorúsággal láttam, hogy alig van pár ember.

A legrosszabbra is elkészülve feküdtem le, és jól aludtam. Reggel rossz sejtelmeim voltak a 13-ikával kapcsolatban. Tegnap még a 3. század visszavert két támadást, de mi lesz majd ma? Elballagtam a rechtes Gewehrhez, ahonnan szemléltem, hogy lő az Infanteriegeschütz,¹⁴² és Spiller,¹⁴³ Stuhmüller¹⁴⁴ meg Vadász¹⁴⁵ hadnagyokkal beszélgettem el sokáig.

Runcu Mare, 1916. november 20.

Dél már elmúlt, amikor ismét visszatértem a rechtes Gewehrhez, ahol a legénységgel beszélgettem, midőn azok egyszerre figyelmeztettek, hogy az oláhok hurráznak a Runcunál, majd csakhamar láttam futni onnan a katonáinkat, és a románok feltűntek a sziklán. Gyorsan parancsot adtam, hogy a fegyverrel menjenek le az ösvényre és lőjék a sziklát, míg jómagam tájékoztatás céljából, meg hogy a fegyver baloldalát biztosítsam, elmentem a 4. század III. szakaszához, ahol a katonákat kintartásra bízattam. Pár percig tartott az egész, s mire visszafele fordulok, majd kővé meredtem, midőn látom, hogy az embe-reim a fegyverrel rohannak le a meredek hegylejtőn. Kiabáltam és ordítottam mindenfé-

¹³⁹ Lásd a 29. jegyzetet.

¹⁴⁰ A román támadást éppen a II. zászlóalj hiúsította meg este fél hatra, melynek Házi Jenő is tagja volt. A 82. gye. története, 205. o.

¹⁴¹ Szabó András (Bandi) tartalékos zászlós, a II. szakasz parancsnoka.

¹⁴² Infanteriegeschütz: gyalogsági löveg (ném.).

¹⁴³ Spiller Jenő vagy József, mindketten hadnagyok a 82. székely gyalogezredben.

¹⁴⁴ Stuhlmüller Antal ekkor főhadnagy volt.

¹⁴⁵ Vadász-Szlaviczek Géza „helyi alkalmazású” zászlós, az ezredtörzsnél vagy a pótzászlóaljnlál.

lét, mi csak a számra jött, hogy őket megállítsam, mi sikerült is, de a csövel Sándor káplár úgy megugrott, hogy nem lehetett sehohol sem látni. Kétségbeesve be kellett látnom, hogy fatális szerencsétlenség folytán a kedvező pillanat a beavatkozásra elszaladt, és sorsomnak megadva magamat sirva követtem őket a futásban, átkozva balcsillagzatom, hogy egy gyönyörű fegyvertényt embereim gyávasága és a visszavonulási út meredeksége miatt elmulasztottam. A futás valóságos kálvária volt számomra. Szégyenpír égett az arcomon, és szerettem volna a föld alá süllyedni. A dolog megtörtént, emberileg segíteni nem lehetett.

Útközben aztán mind világosabb képem lett a zavaros helyzetről. A románok a meg nem szállt lövészárkon Runcunál átjöttek, a katonákat pánik fogta el és megfutottak, a linkes Gewehrből Gefreiter¹⁴⁶ Biró¹⁴⁷ megsebesült, Balázs és Molnár¹⁴⁸ a fegyvert megmentették, de az összes munició: 12 láda és a Schutzschild¹⁴⁹ a románok kezében maradt, míg a rechtes Gewehr öt ládát hagyott hátra. Vörös káplárt,¹⁵⁰ hogy hozzám jött, egy kódarab megsebesítette, a szolgálom pedig a takaróim és a kis vánkósom elvesztette. Tehetetlenségemben fogaim vicsgorogtatva vettem minderről tudomást. A takaróim is sajnáltam, bár ezeket november 11-én a lakásom előtt egy gránátszilánk átluggatta az esőköpenyemmel együtt, mely utóbbit azonnal a Munitionsstaffelhez¹⁵¹ küldtem. A hátrálás közben szidtam a legénységet, mint a bokrot. E tekintetben nem mulasztottam el egyetlen alkalmat sem.

Már nem messze voltam az úgynevezett Borzsikás-ponktól, ahol találkoztam Polgáry hadnaggyal, a 2. század parancsnokával,¹⁵² aki tartalékban volt, és az volt a rendelkezése, hogy két szakasszal az ezredparancsnokságnál jelentkezzen. Mikor találkoztunk és elmondtam neki az esetet, egészen tanácstalan lett, míg végre úgy döntött, ahogy én határoztam, nevezetesen, ő visszamegy a helyi üteghez, én pedig egy őrzéssel megálapítom, hogy ott van-e a parancsnokság, ahol eddig volt. A szót követte a tett, ő hátra ment, én pedig előre. Útközben, mint ahogy már előbb is, mindenfelé szétszórt katonákkal találkoztam, köztük olyanokkal is, akik a valószínűség lehetőségével állították, hogy a parancsnokság eltávozott a helyéről. Erre én, kinek a sok gyaloglás egyáltalán nem tett szert, visszafordultam, és holtfáradtan elértem a Borzsikás-ponkon a hegyi tüzérséghez. Este volt. Itt már sok katona gyűlt egybe, és itt volt Lux kapitány az adjutánsával, akinél jelentkeztem.

Egy kis pihenés után az egész társaság megindult a Divizioli ezredparancsnoksághoz, ahova a mi ezredünk törzse is költözött. Itt is várakoztunk egy keveset, míg Lux kapitány parancsot nem kapott. Zászlóalja megmaradt részével és egy bajor századdal neki a 43-ok és III/82. között¹⁵³ kellett összeköttetést létesíteni és a tűzvonal folytonosságát

¹⁴⁶ Gefreiter: őrzető (ném.)

¹⁴⁷ Valószínűleg Biró Nándor tartalékos zászlósról van szó, aki behalt sérüléseibe.

¹⁴⁸ Hárman is szóba jöhetnek: Molnár Ferenc és Jenő tartalékos hadnagyok, illetve Molnár Sándor tartalékos zászlós, főhadnagy.

¹⁴⁹ Schutzschild: a géppuska védőpajzsa, amely az ellenséges lövedék ellen védte a fegyver kezelőjét (ném.).

¹⁵⁰ Bővebbet nem sikerült megtudni róla.

¹⁵¹ Munitionsstaffel: lőszer-lépcső (ném.).

¹⁵² Bővebbet nem sikerült megtudni róla.

¹⁵³ A 43. bajor gyalogezred és a 82. székely gyalogezred III. zászlóalja között.

újból helyreállítani. Megindultunk tehát ismét. Az éjt egy út menti mély szakadékban a *Bataillonsstab*¹⁵⁴ töltöttem el sátor alatt, földön fekve.

Reggel azt a parancsot kaptam november 14-én, hogy menjek fel két gépfegyveremmel a Kote 756-ra és az egyik fegyvert a csúcsra, a másikat pedig a hegyoldalba állítsam fel. Így is tettem. Itt találkoztam Polgáryval ismét, akivel egy sátor alatt laktam. Az eddig szép időjárás most megváltozott, és esős, nyirkos napok következtek. A sok öröm mellett meg volt az az örömem, hogy e napon kaptam a legelső postát, miután az *Alkotmány* napilap¹⁵⁵ 10-ike óta rendszeresen jött. Édesanyám és Brunó¹⁵⁶ kerestek fel soraikkal.

Másnap, november 15-én estére azt a parancsot kaptam, hogy géppuskáimmal a 10/19. bajor századnál¹⁵⁷ jelentkezsem. A sötétségben való hosszas és keserves tapogatózás után nagy nehezen eljutottam a rendeltetési helyemre, ahol megismerkedtem Lindner hadnaggyal,¹⁵⁸ egy nagyon szimpatikus, magas növésű bajor tiszttel.

Egy bajor tiszthelyettesnél kaptam éjjeli szállást, hol majd megfagytam. Mélázva gondoltam a másnapra, amelyre be volt mondva a Kote 1053. és a Runcu Mare és a Kote 1095. megrohamozása.¹⁵⁹

Visszagondolva az elmúlt napok eseményeire láttam egész tisztaságában a hadvezetőségünk megbocsáthatatlan nagy butaságát. Nekünk, míg Runcu Marén állottunk, nem tudtak még egy szakaszt sem tartaléknak, segítségnek adni, pedig akkor a románok hiába próbálkoztak volna, most pedig íme, az egész 19. bajor tartalékezredet kellett harcba vetni, hogy visszaszerezzék azt, amit oly könnyelműen elvesztettek.

Ez az ezred november 14-én visszafoglalta Leánymező ponkját, melyet az előző napon a románok ismét elragadtak a II. zászlóaljtól,¹⁶⁰ november 16-án pedig a többi hegycsúcsra került a sor.¹⁶¹

Az egész blamázsban pedig az volt a legpikánsabb, hogy épp november 13-án volt Tisza István gróf miniszterelnök¹⁶² Ojtozban, ahova tiszteletére a 19. tartalék bajor ezred egy diszszázadot adott, míg a 71. divízió minden századából két altiszt jelent meg.¹⁶³ Nagyon kíváncsi vagyok, hogy Tisza minő érzelmekkel hagyta el Ojtozt, miután tudomására jutott, hogy a románok áttörték a frontot?

Ehelyütt említem meg egyébként, hogy október legvégén a trónörökösünk¹⁶⁴ is megfordult Kézdivásárhelyen.

¹⁵⁴ Bataillonsstab: zászlóaljtorzs (ném.).

¹⁵⁵ 1895–1919 között működő napilap az azonos címmel 1880–1881 között megjelenő politikai és közgazdasági lap jogutódja. Bővebben, korábbi irodalom alapján lásd *Szilágyi Lili*: *Alkotmány*. <https://mediatortenet.wordpress.com/2014/11/30/alkotmany-1880-1881/> (A letöltés időpontja: 2016. június 21.)

¹⁵⁶ Lásd a 48. jegyzetet. Brunót nem sikerült azonosítani.

¹⁵⁷ A 19. bajor gyalogezred 10. zászlóalja.

¹⁵⁸ Bővebben nem sikerült megtudni róla.

¹⁵⁹ Ezeket a románok két nappal korábban, 13-án foglalták el. A 82. gye. története, 206. o.

¹⁶⁰ Leánymezőt még a reggeli órákban sikerült visszafoglalni. Részletesen lásd A 82. gye. története, 207–208. o.

¹⁶¹ Vö. uo. 208. o.

¹⁶² Tisza István, gróf (1861–1918) politikus, 1903. november 3. és 1905. június 18., majd 1913. június 7. és 1917. május 23. között volt miniszterelnök.

¹⁶³ Tisza István Sándor János (1860–1922) belügyminiszter (1913. június 10-től 1917. június 15-ig) kíséretében a 71. gyaloghadosztályt látogatta meg aznap. Lásd A 82. gye. története, 205. o. 206. o.

¹⁶⁴ Károly, IV. (Habsburg-Lotaringiai) (1887–1922) 1916-tól I. Károly néven osztrák császár, IV. Károlyként magyar király.

A németek a rájuk bízott feladatot másnap, november 16-án reggel sikerrel végre is hajtották, és elfoglalták a Kote 1053-at és 1108-at (Runcu Mare), de a 43-asoknak¹⁶⁵ nem sikerült a Kote 1095. megrohamozása, ennél fogva itt mi ezt a csúcsot félkör alakban közrefogtuk.

Míg a németek előrenyomultak, ezzel párhuzamosan a 10/19. és a 2., 3., 4/82. századok¹⁶⁶ is előbbre tolták a vonalukat, a volt ezredparancsnokság fölé, ahova később én is mentem a gépfegyvereimmel. A 3/82-ik századnál lettem beosztva.

Lakásom egy szikla megett felütött sátor volt, alján szénával. Estefelé az idő teljesen mostohára változott, mert elkezdett a hó is esni, és mire egy rosszul eltöltött éj után megvirradt, az egész vidéket magasan lepte volt el már a hó.

Így nyomorogtunk fázva, minden reményünk csak az volt, hogy a régóta hirdetett felváltás most már egyszer csak meg fog valósulni. És tényleg így is lett, de ez a körülmény nekünk, géppuskásoknak csak újabb keserű csalódást eredményezett. Mert míg a szabályzat, mely összesen csak valami 213 fegyvert számlált, november 19-én egy porosz népfelkelő század a 36-ik *Landsturm* ezredből¹⁶⁷ valóban felváltotta,¹⁶⁸ ugyanekkor mi, az M. G. A. I/82.¹⁶⁹ azt a parancsot kaptuk, hogy Runcu Maréra menjünk a bajor II/19-hez. Képzeltető volt a mi elkeseredésünk, de tehetetlenek voltunk, és így nem maradt más hátra, mint hogy felmenjünk arra a csúcsra, amelyet katonáink oly könnyen elhagytak, megtudni további sorsunkat.

Runcu Mare, 1916. november 22.

A hegytetőn nagy örömeinkre viszontláttuk Lindner hadnagyot, akinek százada a szikla környékét megszállva tartotta. Hosszas tudakozódás után végre megtudtuk, hogy valóban itt maradunk, ami semmiképp sem volt a kedvünkre, mert a hely az egész vonal legveszélyesebb pontja volt.

Az én két gépfegyverem a szikla elé került, veszélyes pozícióba, különösen a linkes *Gewehr*, amelytől a román alig 50 lépésre van, miért mozogni, tüzet rakni egyáltalán nem lehet, mert azonnal jó a golyók áradata.

Minden fegyver mellé öt embert állítottunk, és Beckert hadnaggyal¹⁷⁰ abban állapodtunk meg, hogy miként a legénységet, úgy mi is egymást minden 24 órában leváltjuk.

Az első nap én voltam fenn. Az éj beálltával megnéztem embereimet. Szerencsére nem esett bajom. Sokat beszélgettem Lindner és Ábel hadnagyokkal¹⁷¹ a legkülönfélébb dolgokról. Az idő nagy lassan valahogy el is telt emlékezetes esemény nélkül, s mikor november 20-án este a felváltás jött, én lementem a hegyoldalba, ahol előbb a II/82. parancsnokság volt, és ahol az I/36. parancsnoka, valami Dumba hadnagy¹⁷² székelt, és itt kaptam¹⁷³ szíves fogadtatásra meg jó szállásra.

¹⁶⁵ Lásd a 153. jegyzetet. Vö. A 82. gye. története, 208. o.

¹⁶⁶ Lásd a 157. jegyzetet és a 82. gyalogezerd 2., 3. és 4. százada.

¹⁶⁷ *Landsturm*: népfelkelés, népfelkelő (ném.). Vö. A 82. gye. története, 208. o.

¹⁶⁸ Házi információi pontosak, csak a műszaki századuk maradt korábbi helyükön, Kézdimartonoson. Vö. uo. 209. o. A településről lásd a 184. jegyzetet.

¹⁶⁹ A 82. gyalogezerd 1. zászlóaljának géppuskás osztaga (ném.).

¹⁷⁰ Bővebbet nem sikerült megtudni róla.

¹⁷¹ Bővebbet nem sikerült megtudni róla.

¹⁷² Bővebbet nem sikerült megtudni róla.

¹⁷³ Értsd: találtam.

Runcu Mare, 1916. november 24.

Alighogy megvirradt, összeköttetésbe léptem a 141. Brigadéval, hogy érdeklődjem felváltásunkat illetőleg. Azt a választ kaptam báró Ghillány hadnagytól,¹⁷⁴ aki ott valami adjutáns-féle, hogy a Brigade akart bennünket felváltani, de a divízió nem egyezett bele. Ha az ezred állásba fog menni, úgy majd mi is oda fogunk bevonulni. Rendben van, gondoltam, a dolgom semmiképp nem lehet segíteni.

Leutnant Dübánál iszonyú mennyiséget ettünk és ittunk találmra összevissza, ahogy [az ételek és italok] véletlenül jöttek egymás után. Úgyhogy egészség szempontjából szinte jó volt, hogy este, november 21-én felmentem az állásba Beckertet leváltani. Ez alkalommal sem adta elő semmi sem magát. Az osztagot lenn kiegészítették. Én kaptam újabb öt embert a fegyverekhez, három lovat lovászokkal, tisztí nyeret és 17 láda municiót, úgyhogy ismét 64 ládája van a szakaszomnak, amelyhez járul még két román, melyet itt, Runcun kaptunk a németektől. Úgy nagyjából tehát a szakaszom felszerelése komplett lett. Az este, november 22-én a felváltás előtt épp *Leutnant* Lindnernél voltam, ahol a hivatalos jelentést adták le, amelyben az az öröndetes közlés volt, hogy General Kraft¹⁷⁵ közeledik Râmnicu Vâlcea-hoz,¹⁷⁶ míg a német lovasság bevonult Craiovába.¹⁷⁷ Hurrá! Volt nagy öröm, mely azonban rögtön elnémult, midőn jött a hír, hogy a király meghalt.¹⁷⁸ Amire már évek óta tehát félelemmel gondoltunk, az most bekövetkezett! Az első megdöbbenés után [a hírek] egyébként már mélyebb benyomása sem rám, sem katonáimra nem volt. A halál gondolata mindnyájunk számára oly megszokott volt, hogy legfeljebb esodálkoztunk, ha nem minket, hanem mást ért utol. Sokkal fásultabb az ember, semhogy az ilyen következményen, ha még oly fontos körülményen, behatóbban gondolkozni képes volna.

Mikor november 22-én este ismét lementem *Leutnant* Dümkéhez, itt egy napon át újjal folyton ettünk, ittunk a megszakadásig, míg csak a következő nap este ismét nem jött a felváltás, ami mint odáig, minden baj nélkül végbement, pedig a golyók ugyan veszélyesen járnak, és naponta vannak a németek közül sebesültek.

Az időjárás a havazás után általában egész enyhe jelleget öltött, úgyhogy a hó csakhamar eltűnt, csak a köd maradt meg, mi csak jó nekünk, mert jó látási viszonyok mellett a román még több kárt tudna okozni emberben és állatban.

Hogy az ezredtől elszakadtunk, a posta is rendtlenebbül közlekedik, ami pedig a legfájóbb valami, mert otthonról minél sűrűbben híreket hallani az egyetlen vágyunk itt.

Runcu Mare, 1916. november 26.

Egyik nap telik a másik után, kevés változást hozva a helyzetbe. Folytonos puskaropogás, amely mindkét részről megkívánja az áldozatait, a román tüzérség nagy örömkörműnkre mindaddig még hallgat. Bajos is lenne elképzelni, hogy mi lenne velünk az

¹⁷⁴ Báró Ghillány Sándor (1888–1975) huszárhadnagy, majd főhadnagy, ezredadjutáns.

¹⁷⁵ Konrad Krafft von Dellmensingen (1862–1953) német altábornagy. A 9. német hadsereg kötelékében harcoló bajor Alpési Hadtest parancsnoka a román fronton.

¹⁷⁶ Pontosan: Regimentul Vâlcea. A román úgynevezett 2. sz. gyaloghadtst vonalához tartozott, melynek állomáshelye Râmnicu olténiai településen volt.

¹⁷⁷ Kühne 1916. november 21-én érte el és foglalta el Craiovát.

¹⁷⁸ 1916. november 21-én halt meg I. Ferenc József császár és király.

ágyúzás esetén, mivel közvetlen a szikla alatt van a gunyhóm, hova [az ellenség] akkor lő, amikor akar.

A mi tüzérségünk már hangosabb. A 15 cm-es Haubitzok¹⁷⁹ belőtték magukat a Kote 1095-re, de egyébként csak néha esik egy-egy lövés a részükről is.

Időközben a 19-ik tartalék bajor ezredet a 36-ik népfelkelő ezred egészen felváltotta. Legutoljára távozott el november 25-ének reggelén Lindner hadnagy a fél századával.¹⁸⁰ Erzékeny búcsút vettünk egymástól, mivel kölcsönösen megkedveltük egymást. Birtokosa volt az I. osztályú vaskeresztnak.¹⁸¹

A nap folyamán *Leutnant* Dümkenél sokat tarokkoztunk.¹⁸² Megismerkedtem Csiki tüzér hadnaggal,¹⁸³ akitől sikerült hosszas rábeszélés után egy távcsövet kapnom, melyért egyelőre pénzt nem adtam.

Runcu visszafoglalása óta ezen a részen harcok nem voltak. A 43-asok sikertelen rohama után a románok közénk beékelve tartják az 1095-ös Kotét, honnan elég sokat kelemetlenkednek. Nem tudom, hogy meddig fog ez az állapot tartani.

Az ezredről eddig csak annyit tudok, hogy a II/82. már elment az állásba vissza, Leánymező ponkjára, a másik két zászlóalj is elhagyta már Kézdimartonost,¹⁸⁴ ahol pihent, és mint mondják, Ojtozban időznek, s állítólag a Divizioli ezredet váltják fel. Majd elvállik, hogy mi lesz. Mihelyt valahol az I/82. állásba kerül, úgy mi is oda fogunk menni, eddig semmiféle parancsot még nem kaptunk, de minden pillanatban várjuk.

Lindner századát a II/36.¹⁸⁵ váltotta fel, amelynek parancsnoka Lüe *tartalékos* kapitány, aki a polgári életben Hamburgban a felső reáliskolában a francia és az angol nyelv tanára.¹⁸⁶ Nagyon kedves és lelkiismeretesen pontos ember, mint katona is.

A nap estéjén Sósmezőtől balra erős tüzelés volt, több mint egy óráig tartó. Nem tudom, hogy támadás, avagy csak Feuerüberfall¹⁸⁷ volt az egész. Minden jel arra mutat, hogy e helyen téli állás lesz. Az árkokat szorgalmasan mélyítik a németek, a tartalék számára pedig Unterstandokat¹⁸⁸ építenek. Jött két *Minenwerfer*¹⁸⁹ is a 82-esektől. Az egyik a sziklánál lett felállítva, míg a másik pár 100 [lépés]nyire jobbra.

A legbosszantóbb az egészben, hogy a posta valahol fogva marad, mert nem kapok sem újságot, ami pedig már rendszeren jött, sem lapot. Kínos állapot, de nincs mód rajt segíteni. Az ellátás is, hogy az I/82-től elszakadtunk, megrosszabbodott, no de ezt még csak kitarjtuk.¹⁹⁰

¹⁷⁹ Haubitz: tarack (ném.).

¹⁸⁰ A csapatmozgásokról lásd A 82. gye. története, 209. o.

¹⁸¹ A Német Vaskereszt I. osztályáról van szó.

¹⁸² Olasz eredetű, népszerű kártyajáték.

¹⁸³ Csiki Ferenc tüzérhadnagy.

¹⁸⁴ Kézdimartonos: Háromszék vármegyében (ma: Mărtănuș, Romániában).

¹⁸⁵ A 36. bajor gyalogezred 2. százada.

¹⁸⁶ Nevét pontosabban nem sikerült megtudni.

¹⁸⁷ Feuerüberfall: tűzrajtaütés (ném.).

¹⁸⁸ Unterstand: fedezék (ném.).

¹⁸⁹ *Minenwerfer*: aknavető (ném.).

¹⁹⁰ Értsd: kibírjuk.

Runcu Mare, 1916. november 30.

A trónváltozással kapcsolatban parancs jött, hogy a katonáknak is az új esküt minél előbb le kell tenni az új uralkodóra.¹⁹¹ Hosszas megbeszélést igényelt, hogy minő módon hajtsuk ezt végre, mivel az osztag szét volt szórva. Dönteni nem tudtunk az első alkalommal, hanem várakozó álláspontra helyezkedtünk.

Máskülönben november 26-án élénk tűzértségi tevékenység uralkodott. A délelőtt folyamán a mi tűzértségünk lőtte a Kote 1095-öt, mire válaszul a román tűzértség Leánymező ponkját ágyúzta, ahol, mint később értesültem, 11 sebesült lett ennek következtében.¹⁹²

November 27-én reggel telefonon jött a parancs a Brigádétól, hogy a felesküdtetést minél hamarabb végrehajtani és írásbelileg jelenteni kell. E parancs további várakozást lehetetlenné tett. Ennél fogva Beckert hadnaggyal abban állapodtunk meg, hogy késedelem nélkül csoportonként felesküdtetjük az¹⁹³ embereinket. Úgy is lett. November 27-én délután a legénység egyik részét esküdtettem fel.¹⁹⁴ Estére felmentem az állásba, ahol úgy 10 óra felé a 15 cm-es ágyúink leadtak pár lövést, mit nem értettem, hogy miért van. Éjfél tájban hozzám jött Lühr százados,¹⁹⁵ és valami támadás-féléről beszélt, de mert mély álomból felébredve még nem voltam teljesen magamnál, ennél fogva nem értettem meg, hogy melyik fél csinálja. Nyugodtan tovább aludtam, míg reggel törzsőrmester Balázs¹⁹⁶ fel nem váltott. Lementem az I/36-hoz, hol a legénység hátralevő részét eskettem fel, és aztán ordonánccommal, Naggyal¹⁹⁷ útnak eredtem. A Divizioli ezredparancsnokság mellett volt a Feuerstaffel¹⁹⁸ három lóva 24 láda munícióval. A lovászokat itt is felesköttem, majd lóra ültem, amely már várt reám.

A lovam Linának hívják, pej, és eltekintve attól, hogy bal szemére vak, nagyon szép, közepes nagyságú és hetyke járású, s ami fő, biztosan lépked a legrosszabb helyeken is.

Az útra kiérve azokat a házakat, amelyekben annak idején főhadnagy Weimann lakott, és a körülötte levőket a földdel egyenlővé tette a román tűzértség.

Az út mellett a különböző nemű tűzértség mellett elhaladva, több mint egyórai lovaglás után megérkeztem a Munitionsstaffelhez, ahol már nagyban vártak. A jelentést meghallgatva, megnéztem a lovakat és a nyereg- meg egyéb felszerelési tárgyakat, amelyeket egy-két kisebb hibától eltekintve rendben találtam.

Darvasy főhadnagy¹⁹⁹ az M. G. A. II. parancsnoka velem egy időben érkezett a Munitionsstaffelhez hasonló célból. Egymást szívélyesen üdvözölve felkért, hogy egyúttal embereit én eskessem fel, amit készséggel elvállaltam.

¹⁹¹ IV. Károly királyra az ezred elvileg – az ezredtörténet szerint hivatalosan – 26-án esküdtött föl. A 82. gye. története, 209. o.

¹⁹² Ezt az adatot az ezredtörténet nem tartalmazza.

¹⁹³ A szó után ez áll: ellene.

¹⁹⁴ Lásd a 191. jegyzetet. A fölesketés tehát mégsem történt meg 26-án, egészen 29-ig elhúzódott (lásd alább).

¹⁹⁵ Bővebbet nem sikerült megtudni róla.

¹⁹⁶ Balázs Béla törzsőrmester (1915–16), majd tiszthelyettes.

¹⁹⁷ A vezetéknev gyakorisága miatt kilétét nem sikerült pontosan megállapítani.

¹⁹⁸ Feuerstaffel: tüzlépcső (ném.).

¹⁹⁹ Darvasy Lajos főhadnagy vagy százados.

Runcu Mare, 1916. december 1.

A feleskertetés elvégzése után, amely alkalommal pár buzdító szót mondtam, épp indulóban voltam a lakásom felé, amikor az embereim figyelmeztettek, hogy egy generális van itt. Szétnézve hamar észrevettem Goldbach vezérőrnagyot, a 71. Division parancsnokát,²⁰⁰ akihez menve roppant strammul bemutatkoztam. Nagyon barátságosan fogadott, és az Abteilungnál²⁰¹ uralkodó renddel meg volt elégedve.

Nagy örömömre szolgált, hogy az este kádfürdőt vehettem és tisztát váltottam, mert a legénységnek való tartózkodás és a hiányos tisztálkodás közelebbi ismeretsége hoz a tetvekkel. A legényem már több ízben talált pár darabot az ingemben, miután csaknem véresre vakartam fel a testemet. Amint a fürdésnél levettem a gatyámat, borzalommal veszem észre, hogy abban 6-8 darab hatalmas tetű lustálkodik. A természetes undoron erőt véve, elpusztítottam őket, és utálattal eldobtam a fehérneműt. A fürdés nagyon jól esett, és hosszú idő után az este ismét levetközve aludhattam, mi valóságos élvezet volt számomra.

Másnap, november 29-én reggel feleskettém még azokat a katonákat, akik előző nap a szolgálat miatt jelen nem lehettek, és miután a Distanzmesserrel²⁰² való mérést nagyjából megtanultam, lóra ülve indultam vissza az állásba. Míg előző napon szép, tiszta idő volt, addig az éjjel esett és ezt nagy köd követte. Az út roppantul sáros volt, és alaposan elfáradtam, mire minden baj nélkül délre *Leutnant* Dümkéhez megérkeztem.

Távollétem alatt semmi nevezetes sem adta elő magát a Runcu Marén.

Este felváltottam *Leutnant* Beckertet, és így virradt rám az állásban november 30-ika. Sűrű, átlátszatlan köd és hó borította a tájat, amely még az éj folyamán esett. A román előről már kora reggel ágyúzni kezdte a Runcu Mare szikláját, de a lövegek csaknem mind elrepültek a tető felett bele a völgybe, ahol semmi kárt sem csináltak. Valami négy vagy öt srapel ellenben az állások felett roppant, és így is nagy veszteséget okoztak, mivel a II/36-ból két halott és kilenc sebesült, az én rechtes Gewehremtől pedig a szegény Szabó Lajos esett²⁰³ el, míg épp az állásokban dolgozó utászokból is lett egy-két sebesült. Úgy dél tájban a románok megkísértették,²⁰⁴ hogy támadjanak, ellenben a nagy köd ellenére is idejében észrevették őket, és hatalmas fegyvertűzzel meg kézigránát tömeggel fogadták őket. Mikor a gépfegyvereim kattogását meghallottam, sietve felkészülődve a lövészárókba mentem, ahol a rechtes Gewerhnél egy holttestet láttam vérben fekvő, a Schuttschild is véres volt.

Runcu Mare, 1916. december 2.

Mélyebb impresszióra nem volt időm, mentem a linkes Gewehrhez, hogy ott is rendben van-e minden. Közben a katonákat biztattam, hogy lőjenek és hajigálják a kézigránátokat. Mivel a nagy köd, lőpor és gránát tüze miatt ellenséget nem lehetett látni, a tüzet beszünttettem és nagyobb biztonság okáért vagy három gránátot vágattam a fegyver elé.

²⁰⁰ A 71. gyaloghadosztály parancsnoka ekkor Anton Goldbach von Sulitaborn (1866–1924) altábornagy volt. Megérkezéséről lásd A 82. gye. története, 210. o.

²⁰¹ Abteilung: osztály, csoport, részleg, tagozat, osztag (ném.) – itt: az utóbbi. Ezek szerint Goldbach nem csak a VII. és III. zászlóaljat szemlélte. Vö. A 82. gye. története, 210. o.

²⁰² Distanzmesser: távolságmérő (ném.).

²⁰³ Szabó Lajos (†1916. november 29.) a 82. székely gyalogezred gutai születésű katonája.

²⁰⁴ Értsd: megkísérelték.

Időközben megszűnt a fegyvertűz és a gránátharc, ami pokoli lármát csapott, és én, mint aki dolgát jól végezte, visszafelé indultam. Csak akkor jutott tudomásomra, hogy a halott nem más, mint egyik emberem, Szabó Lajos Gútáról, aki a fegyver mellett őrszolgálatot teljesített, és ekkor érte őt szíven egy srpnelszilánk, míg egy kő a fején sebesítette meg. Azonnal meghalt.

Visszatérve Lühr századoshoz a románok örült fegyvertüzelése közben, neki a helyzetről jelentést adtam, és azonnal intézkedtem, hogy munició jöjjön fel, és az elesett Szabó helyett pedig egy tartalék. Szabó holttestét kihozattam az árokból és levitettem az I/36-hoz azzal a paranccsal, hogy ott alkalmas helyen neki sírt ássanak és az eltemetéséhez minden szükséges előkészületet megtegyenek.

Általában véve az urak között különböző felfogás uralkodott a tüzelés oka felől. Én vitattam, hogy a románok meg akartak bennünket lepni, és véleményem támogatta egy ör jelentése, aki körülbelül háromrajnyi oláh katonát látott az állásaink felé közeledni. Ezt a felfogást fogadta el Lühr százados is, míg *Leutnant* Dümke az egész esetet vaklármának minősítette.

Nagyon örültem, hogy a fegyvereim kifogástalanul működtek. A linkes *Gewehr* 250, míg a rechtes 750 lövést adott le. Az embereimmel is meg voltam elégedve, mit a két *Vormeister* tudomására is hoztam.

A nap folyamán a románok délután 3 órakor Feuerüberfallt csináltak, de a tüzelésükre mi nem válaszoltunk, csak az I/36. és a 43-asok feleltek vissza erélyesen. Az egész eltartott vagy fél óráig. Mint délelőtt, úgy délután is a tüzérség zárótűzet adott le, úgyhogy a legrosszabb kilátási viszonyok ellenére is hatalmas tüzérségi harc folyt, annál is inkább, mert a románok Sósmezőig mindenütt próbálkoztak. Az egész napon szakadatlanul fegyverropogás és gépfegyverkattogás volt hallható. Ilyen izgalmas nap után érkezett el a leváltás ideje, amely nyugalomhoz juttatott engem meg embereimet is.

December 1-jén reggel megfelelő beszéd kíséretében eltemettük Szabó Lajost az I/36. *Kommando*²⁰⁵ közelébe. Hagyatékát az ezredparancsnoksághoz küldtem, édesapját pedig a szomorú hírről egy kíméletes levélben értesítettem.

E nap délelőttjén jött a következő távirat, amelyet becses tartalmánál fogva egész terjedelmében közlök.

„Am I/XII. 9.25^h vom Fernspruch 222.

Landsturm Infanterie Regiment 36 und Bataillon I/82.

Auf Befehl der 71. *Infanterie* Truppendivision №. 460 spricht seine Exzellenz von Gehrock Führern und Truppen für ihr gestriges tapferes und erfolgreiches Verhalten bei Abweisung feindlicher Angriffe seine Anerkennung aus und erwartet dass die Tapfer verteidigten Stellungen auch weiter unbedingt gehalten werden.

Unterschrift: 141. *Infanterie* Brigade.”²⁰⁶

²⁰⁵ *Kommando*: parancsnokság (ném.).

²⁰⁶ 222. táviró, december 1., 9.25^h. 36. népfelkelő gyalogezred és I/82. zászlóalj. A 71. gyaloghadosztály 460. számú parancsa értelmében von Gehrock ökegyelmessége kifejezi elismerését a csapatoknak és parancsnokaiknak az ellenséges támadás visszaverésekor tanúsított tegnapi hősiés és eredményes magatartásukért, és elvárja, hogy a hősiésen megvédelmezett állásokat továbbra is okvetlenül megtartsák. Aláírás: 141. gyalogdandár (ném.). – Gehrock: Friedrich von Gerok (1854–1937) német gyalogsági tábornok. Az ezredtörténet a táviratról nem szól, hanem arról tudósít, hogy a német tábornok személyesen gratulált az ezredparancsnok

Ezt az elismerést siettem közölni az embereimmel is, akiket kizárólag velem együtt illetett a dicséret az I/82-től, mivel más csapat itt nem volt, csak még egy Minenwerfer, de az nem jön számításba. Sőt, az M. G. A. I/82-ből is csak az én két gépfegyverem volt a tűzben. A november 13-ai szégyenteljes futás után valóban jölesett a német hadtestparancsnok elismerése.

A nap folyamán nálunk nem adta elő magát semmi sem, ellenben Sósmezőnél egész napon át tartott a heves harc. A délután folyamán az V/36. egy sikerült őrzárati harcot vívott, amelynek során vagy 60 ember erős Feldwachéját²⁰⁷ a románok megfutamtították és vagy tíz foglyot ejtettek, köztük egy zsidót, aki a kihallgatásnál nagyon érdekes valamást tett. Elmondotta, hogy november 30-án a románok tényleg támadtak Runcu Mare ellen és tetemes veszteséget szenvedtek. A támadást december 2-án, avagy december 3-án újból megismétlik. Velünk szemben a 25., 29. és talán a 65. gyalogezredek állanak két vonalban. Ebből a Feldwachék 50-60 ember[nyi] erősek egy altiszt vezérése alatt, míg hátul van a főcsapat 150 fővel, egy tiszt parancsnokságával. A zsidó mesélt még sok mindent összevissza, de leírni nem érdemes, mert [szavai] hitelt nem érdemlenek.

Runcu Mare, 1916. december 4.

Ugyancsak december 1-jének estéjén hívnak telefonhoz. Legnagyobb csodálkozásomra a Bataillon I/82. adjutánsa, *Leutnant* Wolf²⁰⁸ van ott, aki Beckert szabadságára vonatkozóan akar egyet-mást megtudni. Ilyenformán tudomásomra esett, hogy az I/82. két első százada a 36. *Landsturm* ezrednél mint tartalék állomásozik. A következő nap ismét nyugodtan telt el, ellenben Sósmezőnél hatalmas harcok folytak.

A délelőtt folyamán Lühr kapitány hívatott egy megbeszélésre, mivel az ezredétől felszólítást kapott, hogy nyilatkozzék a Kote 1095. elfoglalását illetőleg. Az alezredek ugyanis folyton azon töri a fejét, hogy mások halála árán hogy juthatna ő babérokhoz. Kapitány Lühr véleményeinket – az összes szakaszparancsnoka is jelen volt – meghallgatva nyilatkozott is olyan formán, hogy a Kote 1095. elfoglalása nem lehetetlen, de a hozandó áldozat nem fog arányban állani az eredménnyel, mivel abban a pillanatban, hogy a Kote 1095. a miénk, a román újból három oldalról fog ágyútüzet adni, és nem csak a Kote 1095-öt, hanem esetleg még a Runcu Marét is majd fel kell adni.

Az eddig ködös idő kezdett tisztulni, úgyhogy csak a völgyekben maradt meg a köd. A délutáni órákban a nap még most is érezhető melegen süt.

December 3-án délelőtt, mikor *Leutnant* Dümkenél pihenőben voltam, meglátogattam Csiki tüzér hadnagy, akivel aztán pár órán át tarokkozás mellett jól elmulattunk. Legjobban örültem, hogy a távcsőről nem szólott semmit sem, pedig előzőleg – úgy látszik – nagylelkűségét megbánva már visszakövetelte volt, de én nem estem a fejem lágyára, hogy a becses tárgyat kiengedjem a kezeim közül.

Az egész nap folyamán Sósmezőtől északra nagy tüzérségi és gyalogsági harc folyt, amely az este közvetlen Sósmező mellett újból kigyulladt.²⁰⁹

Papházy Kornélnak a december eleji román támadás visszaveréséhez. Vö. A 82. gye. története, 210. o. Itt a 71. sz. thüringiai gyaloghadosztályról van szó, ám annak parancsnoka 1915. július 1-je és 1918. december 27-e között Hermann Schulteis vezérőrnagy volt.

²⁰⁷ Feldwache: tábori őrs, tábori őrszem, járőr (ném.).

²⁰⁸ Wolf Ernő hadnagy, az I. század adjutánsa.

²⁰⁹ Értsd: kiújult.

Csiki újságolta, hogy Bukarest külső váróvét már ágyúzzuk, és hogy Bereckbe négy gyalogezred meg öt Batterie²¹⁰ tüzérség érkezett.

Az este folyamán Lühr kapitánynál eszmecsere folyt afelett, hogy vajon az újonnan jött csapatok a támadás megkezdését jelentik-e itt is, avagy csak erősítést jelentenek. Én azon a véleményen voltam, hogy ezek a csapatok úgy az egyik vagy a másik szárnyukat fogják meghosszabbítani és ott, ahol csak gyenge tábori őrsők állottak, összefüggő, erős rajvonalat fognak képezni. A nézetem helyes volt, úgy látszik, mert hír érkezett, hogy Sósmezőtől északra mentek állásba.

Beckert hadnagy a *Bataillon I/82.* felszólítására ezen a napon nyújtotta be kérvényét négyheti szabadsáért. Kíváncsi vagyok, hogy mikor fogja megkapni és menni?

Runcu Mare, 1916. december 7.

Csodálkozással veszem észre, hogy alig tudok visszaemlékezni a pár nap előtti eseményekre. Ez onnét is van, hogy különösebb dolog nem adta elő magát. December 4-én Beckert váltott le, ki most szabadságára való tekintettel annyira óvatossá lett, hogy nem mer többé a Runcu sziklája mellett tartózkodni, nehogy véletlenül valami baleset történjen vele. Lemenet megtekintettem Beckert hajlékát, amelyet tulajdonképp Balázs – újabban tiszthelyettes – építtetett fel, és nem kis csodálkozásomra itt találok Éltes hadnagyot. Ezt az embert ismertem már, valamikor mint zászlós az V-ik osztagot vezette,²¹¹ míg Szikszai tőle azt át nem vette. Akkor ő elment hátra Bereckbe fogait csináltatni, s csaknem egy hónapig távol volt, időközben előléptették hadnaggyá, s most hozzánk osztották be, mint elmondotta azért, hogy mivel Beckert elmegy szabadságra, így távolléte alatt átvegye az osztagparancsnokságot. A dolog szörnyen felbőszített. Egy fiatalabb hadnagyot csak nem fogok megtérni felettem? Ilyen szégyent nem engedek magamtól megessni! *Leutnant* Dümkehez megérkezve, azonnal telefonáltam Wolf hadnagyhoz, előadva neki az esetet, kérvén, hogy lépjen a *Regimentskommandó*val érintkezésbe. Nemsokára megjött a válasz, amely kívánságomnak megfelelő volt, amivel a kellemetlen eset elintézését nyert.

Egyébként Éltes nem látszik valami vitéz embernek, mert midőn december 6-án meg akartam neki mutatni a fegyverek állását, nem mert a lövészárókba menni, hanem tisztos távolban maradt a védett helyen.

Az előző nap folyamán olvastam Paul Keller: *Die Heimat* című regényét.²¹²

Runcu Mare, 1916. december 8.

Általában véve nem szívesen olvasok német műveket, különösen a harctéren, mivel a figyelmemet alaposan össze kell szednem, hogy megérthessem azt, amit olvasok. Márpedig a szellemi munkától annyira elidegenedik az ember, hogy nehezebbre esik az a primitív szellemi munka is, ami egy olvasmány megértéséhez szükséges. Csak a kényes helyzet, a hosszú és unalmas órák elütése bír rá a német regények olvasására, meg annak a tudása, hogy nem valami nagy értékű irodalmi alkotások nagyrészt azok, amikhez hozzájutok. Ilyen gondolatok közepette szántam magamat rá a *Die Heimat* olvasására. Kezdetben nem érdekelt, és unottan tettem félre, hogy ismét hozzáfogjak, de akkor már

²¹⁰ Batterie: tüzeg (ném.).

²¹¹ Bővebbet nem sikerült megtudni róla.

²¹² Paul Keller (1873–1932) német író, publicista A Haza. A regény 1903-ban jelent meg.

nem tudtam megválni tőle. Oly érdekes, hű, tiszta erkölcsi érzékkel bíró, drámai fordulatokban gazdag regényt ismertem meg, hogy nyereségnek tekintem az elolvasást, és érdekesnek, hogy tartalmát legalább pár szóban itt megörökítem. (...) ²¹³

December 6-án délután félálomban Hurrá! kiáltásokat hallottam. Egy pillanatra megököntem, de aztán, hogy fegyverropogást nem hallottam, tudtam, hogy nem lehet semmi vállalkozás sem folyamatban.

Ahogy estére lemenet betértem Élteshez, nála értesültem a herceghalmi vasúti szerencsétlenségről, ²¹⁴ amely megdöbbentő hatással volt rám.

Leutnant Dümkenél tudomásomra jutott este Bukarest elfoglalása, ²¹⁵ amely hírre már *délután* hurráztak az emberek, és ezt hallottam én, és estére a III/36., valamint a Sósmezőnél álló csapatok adtak hasonlóképp örömüknek kifejezést. A románok azt hitték, hogy támadunk, s alapos ágyú- és fegyvertűz keletkezett.

Runcu Mare, 1916. december 11.

A nyugalom a fronton változatlanul tovább tart. Érdemleges dolog nem adta elő magát. *Leutnant* Beckertnek a szabadságot nem engedélyezték.

Az *Armeoberkommando* ²¹⁶ parancsa értelmében nálunk is az eddigi gépfegyverosztagok helyébe *Maschinengewehr* kompagniek ²¹⁷ állanak, melyeket 8 fegyverre egészítettek majd idővel ki, s teljesen önálló *Unterabteilung* ²¹⁸ képeznek *december 11-től* kezdve.

Hozzáfogtunk egy konyha építéséhez is az ezredparancs értelmében, de kérdés, hogy nem megyünk-e tovább, mielőtt ott főzhetnénk?

Romániában a csapataink győzelmes előnyomulásunk következtében a románok a Bodzai-szorosnál is hátrálni kezdtek, mit Goldbach *Generalmajor* ²¹⁹ telefonon azonnal tudomásunkra hozott, figyelmeztetvén, hogy jól vigyázzunk, mert hátha itt is meghátrálnak a románok. Azonban ezek semmi hajlandóságot sem mutatnak.

Runcu Mare, 1916. december 13.

Az a kevés hó, ami *december 9-én* leesett, a *december 11-én* bekövetkezett tavaszi időjárás folytán csakhamar eltűnt. Nagyszerű kilátási viszonyok vannak e naptól fogva, de a románok e napon csak gépfegyverrel dolgoztak, míg másnap a tüzérségük belötte magát Runcu Maréra, zárótűzre. Sebesülés nem történt.

Rövid időn belül újból változások fognak, mint látszik, beállani. *December 11-én délután* a Divizioli ezredtől jött hozzánk egy *Kommandant* *aspirant* rekognoszálni, ²²⁰ mivel

²¹³ A továbbiakban a regény tartalmi kivonata következik (75–77. o.), melynek közlésétől e helyen eltekintünk.

²¹⁴ A herceghalmi vasúti baleset a magyar vasút történetének legtöbb halálos áldozattal járó eseménye volt. A Herceghalom melletti katasztrófát 1916. november 30-án az okozta, hogy a késett vonatokkal zsúfolt vonalon (I. Ferenc József császár temetése miatt több különvonat is közlekedett) az egyik mozdony személyzete elmulasztotta egy jelző megfigyelését.

²¹⁵ 1916. december 6-án.

²¹⁶ *Armeoberkommando*: hadseregfőparancsnokság (ném.).

²¹⁷ *Maschinengewehr* kompagnie: géppuskás század (ném.).

²¹⁸ *Unterabteilung*: alegység, alosztály (ném.).

²¹⁹ *Generalmajor*: vezérőrnagy (ném.).

²²⁰ Egy parancsnokjelölt tudakozódni (ném.).

elbeszélése szerint rövid időn belül az I/36-ot felváltják. Ez esetben azt hiszem, hogy mi is pályázni fogunk innét. Majd meglátjuk, hogy mit hoznak az események.

December 12-én délután élénk eszmecserét folytattunk, amidőn a telefonista egy ropant fontos táviratot olvasott fel, amely szó szerint így hangzik:

„Generalkommando drahtet an Regiment 36:

Hier ist folgende allerhöchste Ordre eingetroffen: Soldaten! In dem Gefühl des Sieges, den Eure Tapferkeit errungen, haben ich und die Herrscher der treuer verbündeten Staaten dem Feinde ein Friedensangebot gemacht. Ob das damit verbundene Ziel erreicht wird, bleibt dahingestellt. Wir haben weitershin mit Gottes Hilfe dem Feinde Stande zuhalten und ihn zu schlagen.

Grosses[!]Hauptquartier.

Gezeichnet Wilhelm II. Kaiser²²¹

Óriási lelkesedéssel fogadtuk ezt a hírt, amely oly hosszú idő után első ízben adta hivatalosan tudtul a békekísérletet. Igaz, nem nagy valószínűség látszik a béke megkötésére, mit bizonyít, hogy úgy Angliában, mint Oroszországban Lloyd George és Trepov személyében a háborús párt jutott uralomhoz,²²² de legalább megvan az a biztos tudatunk, hogy a mi részünkről a béke érdekében minden lehetőt megtettünk, a további vérontásért az ellenfél a felelős. Remegő izgatottsággal várom, hogy mi lesz az eredmény. Uram Isten! Csak már béke lenne!

A mai nap folyamán épp oly gyönyörű idő van, mint egy hónap előtt, amikor a nagy futás volt. Tüzérségi tűz Sósmező irányában. Repülőtevékenység, de az ellenség ma erősen lőtte a gépünket.

Runcu Mare, 1916. december 18.

A levegő nagyon puszkaporos. Vajúdik valami, kell, hogy mindenki ezt érezze. Az ellenség részéről gyalogsági támadás nem történt, mi azonban ehhez a legmesszebbmenő előkészületeket megtettük. A 82. gyalogezred minden zászlóalja küldött ki tiszti járőrt a Runcu Maréhoz a terepet tanulmányozni. Ezek rebesgették, hogy a december 15-én és 16-án [foganatosított] hatalmas tüzérségi előkészítés után²²³ december 17-én megindul az általános támadás. No, majd meglátjuk!

A munkálatokat az istálló és a konyha előkészítéséhez csak úgy folytattuk, mintha semmi sem lenne készülöben. Sőt, én december 15-én bementem még a Munitionsstaffelhez is, hogy utána nézzek a rendnek és minden, az önálló élelmézzel összefüggő kérdést elintézzek. A délután folyamán bementem Ojtozba is, hogy beszéljek a Proviand-tiszttel a tiszti menázi ügyében. Itt találtam Weimant és Fejért, de nem valami nagy vendégszeretettel fogadtak.

²²¹ A Főparancsnokság sürgönyöz a 36. ezredhez. Ez a legfelsőbb parancs érkezett: Katonák! A hősiességek által kivívott győzelem érzésével én és hűséges szövetségeseink uralkodói békeajánlatot tettünk az ellenségnek. Kérdéses, hogy a kitűzött célt elérjük-e. Isten segítségével továbbra is kitartunk az ellenséggel szemben, és győzni fogunk. Főhadiszállás. Alulírott Vilmos császár (ném.).

²²² David Lloyd George (1863–1945) 1915-től a brit háborús koalíciós kormány lőszerellátásért felelős minisztere volt, 1916. júliustól hadügyminiszter, decembertől miniszterelnök. Alexandr Fjodorovics Trepov (1862–1928) az Orosz Birodalom miniszterelnöke (1916–1917).

²²³ Ennek részleteit lásd A 82. gye. története, 211. o.

Visszatérve megfürödtem, és jól aludtam volna, ha hideg nem lett volna. Reggel felkelve arra ébredtem, hogy Dán²²⁴ megsebesült. Először nagyon sajnáltam, de midőn meghallottam, hogy a tetőn lévő gunyhóban egy, a tűzben robbant golyó sebesítette meg a lábán, inkább bosszankodtam az ostoba eset miatt.

Az állásba minden baj nélkül értem fel. A román nem lőtte az utat, mint az előző nap folyamán. A kis lovam, Lina biztosan haladt át a legrosszabb helyeken is. Az ojtózi úton roppant sok tűzérési löszeren kívül mást nem vettem észre.

Az I/82. december 15-én reggel állásba ment oda, ahol a Divizioli állott előbb, s ahol a 33. honvéd gyalogezred egyik századát váltották fel. Másnap a II. és a III/82. is utána jött, míg ezek helyébe Leánymezőtől még jobbra viszont a Divizioli ment.

A sok szóbeszéd a támadásról végre kezd megvalósulni, mégpedig először az 1095-ös Kote lesz december 18-án a III/82. által megrohmozva megfelelő tűzérési előkészítés után, amelyben, mint hírlik és be is lett jelentve, a 30,5-ös mozsarak is részt vesznek.

Két 30,5 cm-es mozsár van felállítva, s mindez ideig még nem lőttek. A tegnapi nap folyamán mérsékelt tűz alatt a 15 cm-esek tartották a Kote 1095-öt. Ugyane nap estjén felmentem az állásba, hogy személyesen jelen legyek a támadás alkalmával. Azt hiszem, hogy a sikerült roham után a gépfegyvereimnek is lesz szava.

E pillanatban, korán reggel várom érthető izgatottsággal a következő eseményeket. Közölték, hogy kedvezőtlen időjárás miatt a támadás elhalasztást szenved, de előbb-utóbb végre lesz hajtva. A szükséges felvilágosítást az érdekeltek már megkapták.

Majd elfelejtettem megemlíteni, hogy a katonák december 14-én már kaptak karácsonyi szerzetadományokat. *Militärgeneralcommando* I/82. számára 30 kis csomag jutott, amelyekbe dohány és cukorka volt csomagolva. A csomagok nagyrészt a Bécs melletti Badenből erednek. A kislányoknak, akik címüket megadták, meleg hangú köszönő leveleket írtam katonáim nevében.

Runcu Mare, 1916. december 21.

Még mindig a várakozás álláspontján állunk, csak a nagy előkészületek folynak. A németek felhozta két 15 cm-es bombavetőt, melyeknek lövege úgy 50 kg nehéz. Most készítik az állásaikat.

Az időjárás nagyon szeszélyes. Az elmúlt napok alatt nagy szél fúj, volt egy kis hó is, de csak a neve kedvéért. A gyöngye ágyúzáson kívül nincs érdemleges említendő.

December 20-án reggel az oláhoknak valószínűleg erősebb felderítő osztaga kísérletezett Leánymező ponkjánál a III/36-nál. Élénkebb fegyvertűzőn és egy kis kölcsönös ágyúzáson kívül azonban nem történt nagyobb dolog. E nap estjére megkaptuk mi is a karácsonyi faszolásunkat,²²⁵ amely egy liter finom szilvóriumból, egy üveg Törley-pezsőgből, kevés süteményből és karácsonyfadiszából állott.

A naptári tél kezdetén, december 21-én valóban gyönyörű tavaszi időnk volt. A 21 cm-es német tarackok e napon lőtték be magukat a Kote 1095-re. Nagyszerűen lőttek, és a robbanás okozta dőrej megregettette a környéken álló gunyhókat. Mint hírlik, a 30,5 cm-esek még nincsenek itt.

Erősen készülődünk a karácsony estére.

²²⁴ Bővebbet nem sikerült megtudni róla.

²²⁵ Faszol: felvesz, vételez, kap – a fassen igéből (ném.). Itt: ellátmány.

Runcu Mare, 1916. december 25.

A készülődés minden tekintetben tovább folyik. A német Mienenwerfereket, összesen két középest, beásták, és azok belőtték magukat. Megérkeztek a 30,5 cm-es Mörserek²²⁶ is.

Mivel a parancs értelmében épp karácsony napján kellett volna a támadásnak megindulni, ennél fogva abban állapotdunk meg, hogy a karácsony estét december 23-án fogjuk megünnepelni. A megállapodást követte a tett, és ámbár nagyon ideges hangulat uralkodott kinn a lövészárokokban, mert [a románok] nagyon lövöldöztek, mi ettől nem befolyásoltattuk magunkat, hanem szépen összegyülekeztünk, mégpedig jelen voltak: Lühr százados, a II/36. parancsnoka, Kaps hadnagy a Mienenwerferektől, Dümke hadnagy, Beckert, Éltes hadnagyok, Albertini zászlós,²²⁷ meg én, meg doktor Zimmer.²²⁸

A menü kezdődött szilvóriumon, aztán hering, fasírt, patkósütemény következett bor- és pezsgővel, majd tea és feketekávé.

A hangulat igen lelkes és az ünnepélynek megfelelően emelkedett volt. Pár órai együttlét után az ünneplő társaság szétoszlott, ki-ki menve a kötelessége után.

Másnap, december 24-én a 30,5 cm-esek belőtték magukat. Az egyik Kamilla Haya felé lőtt, meg Luize Coarnele csúcsára. Ez utóbbinak megfigyelője, doktor Zimmer zászlós Runcu Maréről figyelt. Roppant erős szél fújt, és az első három srapelgránátot, úgy látszik, hogy messzire elsodorta, mert semmit sem láttunk belőle.

Budapest, 1917. január 5.

A megfigyelő magammal együtt érthetően mérgeződött, miben nem kis része volt a goromba időnek, mely miatt sokat szenvedtünk. Végre egy nehéz gránát indult útnak, amelynek aztán a becsapódását vagy 40 méternyire a gerinctől nagyon szépen lehetett látni, s e látvány megérte a türelmet. Ámbár, mint a zászlós megjegyezte, a robbanás nem volt teljes.

Budapest, 1917. január 7.

Még e nap folyamán tudomásunkra lett adva, hogy a támadás egy nap halasztást szenved, mit – most sem tudom, hogy miért – mindnyájan megkönnyebbülten fogadtunk. Midőn este lementem a közös lakásunkba, itt a karácsonyfa gyertyáit újból meggyújtottuk, de a hangulat csak nem akart felmelegedni. Jómagam rövid időre kimentem az embe-reimhez, akikhez rövid alkalmi beszédet mondva, kiosztottam a karácsonyi ajándékomat, kinek-kinek tíz darab cigarettát, mit úgy takarítottam meg. A legények érthető módon örvendtek neki.

Gyönyörű nap volt a karácsony napja. Verőfényes, meleg, mintha tavasz lenne. Általában csak fenn a hegytetőn fújt állandóan a szél, a Nemera,²²⁹ mint e vidéken mondják. A közös lakásunk alig 80-100 méterrel feküdt alább, s a szélből vajmi keveset lehetett érezni.

²²⁶ Mörser: mozsár(ágyú) (ném.).

²²⁷ Albertini Jenő zászlós, tartalékos hadnagy.

²²⁸ Dr. Zimmer Frigyes zászlós, tartalékos főhadnagy.

²²⁹ Pontosan: Nemere. A Székelyföld keleti részén, a Keleti-Kárpátokban, a Gyergyói- és a Csíki-medencében uralkodó, száraz hegy-völgyi szél. Nevét az azonos nevű hegységről kapta.

Már korán reggel Tuschek tiszthelyettes a II/36-tól,²³⁰ kinek szakasza a gépfegyve-
reim mellett volt, jelentette, hogy a románokat az oroszok leváltották, és az állásaik javí-
tásán erősen dolgoznak. Erre a hírre elkezdtek a Minenwerferek és a 21-esek dolgozni,
de alaposan, úgyhogy többször ama véleményünknek adtunk kifejezést, hogy a muszik²³¹
ugyan boldogok lehetnek most.

A II/36-ból egy közlegény egészen az ellenséges állásokig lopódzott, és az őrségen
még románokat látott állani. Ebből kifolyólag az volt a vélemény, hogy a románok még
nem lettek felváltva egészen,²³² a felváltás folyamatban van, s hogy ez meg ne történhes-
sen csendben, meg az oroszok ne dolgozhassanak nyugodtan, ezért volt részünkről a
nagy ágyúzás és bombázás. Az oroszok nem is tettek a nap folyamán több csákányvágást!
Teljesen behúzták magukat az árkaikba.

Az I/36. parancsnokának boldog karácsonyi ünnepet miután hogy kívántam, valami
Mitzling kapitány²³³ a neve, ez hívatta Dümke hadnagyot, és általa bekérte a szemé-
lyi adataimat, hogy felterjeszthessen a II. osztályú vaskeresztre. Természetes, hogy örül-
tem ennek, annál is inkább, mert Lühr százados még régebben már megemlítette, hogy
Beckert hadnagy hogyan jutott ugyane kitüntetésre való felterjesztéséhez. Az ezred az
[1916.] november 30-iki támadás visszaverése után a legidősebb *Maschinengewehr* tiszt
felterjesztését kívánta, s ez Beckert volt. Mit tudta az I/36., hogy ő a harc folyamán nem is
volt a lövészárookban! Csak később világosította fel őket Lühr százados, mikor is nagyon
sajnálta az esetet, s most a hibát helyre akarták hozni. Sok reményem nincsen, hogy
megkapjam a vaskeresztet.²³⁴ Majd elválik.

Budapest, 1917. január 21.

Az ebédnél még egyszer együtt voltunk, és nagyon élénk eszmecsere fejlődött ki a hol-
napi nap eshetőségeit illetőleg. A hangulat vidám és emelkedett volt, s ennek érdekében
feláldoztam a pezsgőmet is, mert nem tudni, hogy mit hoz a holnap.

A másnapi támadáshoz az összes szükséges előkészületeket megtéve, érzékeny
búcsút vettem a bajtársaktól, midőn a felváltás ideje elérkezvén, felmentem az állásba.
Borzalmasan dühöngött a Namera. Átjárt mindent, és fogvacogtatásra készítette az embert.
Mennyire felháborodtam tehát, amidőn láttam, hogy a két rohamszázad a III/82-től
már most feljött a hegytetőre, elhagyván a völgyben levő jó szállásukat, és itt rögtön-
zött gunyhók, helyesebben csak tetők alatt fog fagyoskodni az egész éjjelen át. Azonban
Pekeč százados²³⁵ örült gondolata volt ez, és hiába apelláltak a tisztek ellene. Ez már
így megy nálunk. A megszokott fejtelenség az egész vonalon! Így tettek különben a
Maschinengewehrkompanie IV/82-vel is. Ezek meg két napon át fagyoskodhattak a sza-
bad ég alatt.

Miután az I/82. parancsnokát, valami német nevű jó székely hadnagyot gunyhómba
fogadtam, én átmentem Lühr századoshoz, aki meghívott vacsorára, amit természetesen
elfogadtam. Egy sült fácán lett feltálva, amiből, ha nem is ízlett jól, mégis ettem, s mikor

²³⁰ Bővebbet nem sikerült megtudni róla.

²³¹ Muszkák vagy ruszkik (pejoratív kifejezések): oroszok.

²³² A szó sorközi betoldás.

²³³ Bővebbet nem sikerült megtudni róla.

²³⁴ A Német Vaskereszt II. osztályát.

²³⁵ Milan Pekeč (†1916. december) százados.

már a borunk is elfogyott, akkor rumivásra vetemedtünk, ami egyéként nem tartozott a ritka foglalkozások közé itt a harctéren, különösen a németeknél. Éreztem, hogy ennek nem lesz jó vége, az idő is későre járt már, tehát távoztam. Sejtelmem igaznak bizonyult. Nagyon rosszul éreztem magamat, és rémülve gondoltam rá, hogy mi lesz, ha én holnap beteg leszek. Azonban egy jótékony hányás helyrebillentette az egészségemet, úgyhogy mélyen és nagyszerűen aludva töltöttem el az éjszakát, s meglehetősen kipihelve magamat virradt rám a nagy nap: december 26-ika.

[Budapest,] 1917. január 22.

Korán reggel már megindult a lázas készülődés.²³⁶ Katonák jöttek-mentek a legkülönb-félebb dolgokkal. A gépfegyverekhez is feljött a tartalék legénység az összes municióval, úgyhogy vagy 74 láda állott a négy fegyver rendelkezésére. Eközben az idő lassan eltelt, és egyszer csak megszólaltak az ágyúk: jöttek a 21-es gránátok, a 15-ös srapnelgránátok, az aknavetők munkához fogtak ugyancsak, és a kisebb kaliberű ágyúk. A tüzérségi előkészítés Leánymező ponkjánál, a *Kote* 1095-nél és Sósmezőnél egy időben volt. Pokoli lárma, hatalmas exploziók²³⁷ reszketették meg a levegőt.²³⁸ Borzalmas volt egy akna robbanása. Míg mi a lövészárookban a veszéllyel nem törődve mélyen kihajolva figyeltünk, addig az ellenség igyekezett minél jobban takarni, csak néha szólalt meg a gépfegyvere, mintegy jelentvén, hogy még itt vagyunk.

Egyszerre fél tíz körül megszűnt a tüzelés, mely két óra óta tartott, és feltűnt az a rohamozó szakasz, amely az ellenfél oldalt és hátba igyekezett fogni. Bizony habozgatva és nem nagy iparkodással mentek előre, kezeiben kézigránátokat tartva. Hogy az ellenfél figyelmét lekössük, a két gépfegyverem elkezdett szólni, és féljobbra szórta a golyóit. Így telt el körülbelül egy félóra, mire a tüzet beszüntettem, a gépfegyverekkel útnak indultam a parancs értelmében a *Kote* 1095. felé. Ekkor már egy-két muszka megadta magát az előttünk levő állásokban. Többnyire fiatal és szép szál legények voltak az 55. gyalogezredből.

Mikor a futóárkon át kiértem a sziklához, hallom Pekeč kapitányt nagyban ordítani: „Gépfegyverek előre!” – Jelentettem neki, hogy két géppuskát hozok, és mentem előre. Pusztulás táruult a szemeim elé. Ekkor már épp a *Kote* 1095. északi pontján folyt a csata, de az oroszok innen is futottak. Mindenféle felszerelési tárgyak hevertek szerte-szét. Sebesülteket szállítottak, harci lárma és izgatottság mindenütt. Holttestet nem láttam sokat, csak két oroszot és egy bakánkat. A többit, egy párat félreeső helyre szállították vagy elhúzták. Állást foglaltam, és mert egyéb dolgom nem volt, hát fel és alá járogattam, és egy ilyen Rekognoszierungnál²³⁹ találtam egy amerikai gyártmányú orosz gépfegyver-állványt, melyet siettem biztos helyre szállítani. A tüzérségünk eközben pedig szakadatlanul lötte srapnellel a *Kote* 1095-öt, s nem használt semmit, hogy egy sereg zöld rakétát engedünk fel, amely „Artilleriefeuer vorlegen”-t²⁴⁰ jelentett. Ismét eltelt vagy egy óra, közben kissé szemerkélt az eső, midőn parancsot kaptam, hogy csatlakozzam a roha-

²³⁶ A 26-iki sikeres támadásról részletesen lásd A 82. gye. története, 211–214. o.

²³⁷ Explosio: robbanás (lat.).

²³⁸ 26-án déltájban. A 82. gye. története, 212. o.

²³⁹ Rekognoszierung: felderítési hely (ném.).

²⁴⁰ Tüzérségi tüzet előrehelyezni! (ném.)

mozó csapatokhoz, melyek ekkor már csoportosultak az újabb előre menetelhez.²⁴¹ Most tehát elmentem a *Kote* 1095-re, ahol valamikor nekünk támaszpontunk volt. A gépfegyverek ide kerültek bele, mivel jött az aviso,²⁴² hogy az oroszok ellentámadásra készülnek. Jómagam a hegycsúcson állottam fedetlenül, ahelyett, hogy a mélyebben fekvő lövészárókba mentem volna, de megfelelő helyet akartam a géppuskák számára kiszemelni, ha tényleg az oroszok támadnának. Alig szemlélődtem pár percig, amidőn mindkét karomon ütést érzek, mire gyorsan behúrom magamat egy hátul levő lyukba. A kezemen lefolyó vércseppek bizonyították, hogy megsebesültem.²⁴³

Szászváros, 1917. április 26.

A rögtön kéznél levő szanitéc bekötötte karjaimat azonnal. Az ing ujjait, mert csupa vér voltak, le kellett szakítani. A körülöttem álló nagyszámú bajtárstól érzékeny búcsút véve, az Ordonnanzom²⁴⁴ kíséretében, robbanó srapelek és gránátok övén át a pihenő-állásokig haladtam, ahol a szolgám tartózkodott. Érthető volt a bámulata, mikor engem meglátott. Itt búcsút vettem a német bombavetők parancsnokától, és az 1/36. Kommando előtt ismét megállapodtam, ahol az orvos [a kezeimet] rendszeren bekötötte és tetanusz injekciót is kaptam. Miután nagyszerűen megebédeltem, mely alkalommal Mitzling kapitány etetett, sok jókívánat kíséretében továbbindultam. Ahol a Divizioli parancsnoksága volt előbb, ott volt az ezredem kötőzőhelye. Itt is jelentkeztem, hol nevemet felírva Nagy nevű zászlóssal gyalogszerrel nekiindultunk a Munitionsstaffel felé. Az ellenség erősen lőtte az utat, de szerencsére nem történt semmi bajunk sem. Esteledett, mikor megérkeztünk fáradtan a Munitionsstaffelhez. Itt befogattam, és így mentünk Ojtozba a Divisionssanitätsanstalthoz,²⁴⁵ ahol miután hogy megvacsoráztunk, automobilon rögtön továbbítottak Bereckre, a Feldspital *Numero* 12/8-ba.²⁴⁶ Éjfél felé érkeztünk meg, és egészen hideg meg barátságtalan szobában háltunk meg. Itt volt Lux kapitány is, aki csúnya szájlövést kapott.

Másnap, december 27-én délelőtt automobillba raktak és Kézdivásárhelyre, a gimnáziumban berendezett Feldspital *Numero* 4/II.²⁴⁷ szállítottak. Ennek a parancsnoka egy ezredorvos ismerősöm volt. Lublinból²⁴⁸ utaztam vele együtt szeptember hónapban az M. G-be.²⁴⁹ Itt csatlakozott hozzánk Szabó *Kommandant*aspirant,²⁵⁰ akinek súlyos sebesülése volt a jobb oldalában, jobb felső karcsont-töréssel.²⁵¹ Úgy volt, hogy a délután folyamán Sepsiszentgyörgyre fognak vinni, de ebből nem lett semmi sem. Hanem másnap szépen beültünk egy sebesülteket szállító vonatba. Egy kocsiban voltam a már említett 82-es tisz-

²⁴¹ Vö. A 82. gye. története, 213. o.

²⁴² Aviso: értesítés (ol.).

²⁴³ Házi Jenő ekkor elhagyta a harcteret. A további események összefoglalása (a románok visszaverése, a 750. magassági pont elfoglalásáig) december 30-ig: A 82. gye. története, 213–217. o.

²⁴⁴ Ordonnanz: alárendelt beosztású katona, küldönc (ném.).

²⁴⁵ Divisionssanitätsanstalt: hadosztály egészségügyi intézet (ném.).

²⁴⁶ A 12/8. számú tábori kórházba (ném.).

²⁴⁷ A 4/II. számú tábori kórházba (ném.).

²⁴⁸ Lublin: lengyelországi település.

²⁴⁹ M. G. = Militär Gouvernement: katonai kormányzóság (ném.).

²⁵⁰ Kommandantaspirant: parancsnokjelölt (ném.).

²⁵¹ Szabó Béla tartalékos hadapród belehalt sebesülésébe. Vö. A 82. gye. története, 341. o.

teken kívül Schreiber 4-es, Hartstein 14-es huszárhadnaggyal és Balogh 14-es huszárzászlóssal.²⁵²

A vonat csak délután indult meg, de ekkor is oly gyorsan haladt, hogy a következő nap, december 29-ének reggelén érkezett Brassóba, délután pedig, december 29-én, jó késő este Tövis állomásra futott be a vonat, ahol félnapi várakozás után december 30-án délelőtt ismét megindultunk, és estére Kolozsvárra értünk. Itt újból egy fél napon át álltunk, hogy miért, nem tudom. Tövisen legalább megvolt az érthető ok: ugyanis az irányítás végezt, mely nagy örömünkre Debrecenbe szólott. Ráadásul elkezdett esni az eső, és az idő oly szomorú képet nyújtott, hogy csaknem elrontotta a kedvünket is. Végre december 31-én délelőtt a vonat lassan megindult. Este Nagyváradon²⁵³ Schreiber huszárhadnagy pár üveg pezsgőt vett, és így éltünk és virrasztottunk az újszentendőre: 1917-re. Jó kedvünk nemigen volt. A társalgás csak nem akart menni. Nem volt más hátra, mint hogy nyugalomra térjünk. Korán reggel, január 1-jén Debrecen városát pillantottuk meg, de csak a délelőtti folyamán szálltunk ki a vonatból. A Reserve Spital Numero 2²⁵⁴ fogadott vendégszeretetébe, minek az első benyomások után már nem nagyon örvendtünk. Az úgynevezett fertőtlenítés a legszegényesebb módon történt vagy három kádban, piszkos helyiségben. A barakk, hova vittek, sem volt megnyerőbb külsejű és belsejű. Nagy hideg és barátságatlan terem volt. Egy sereg német hadnaggyal kerültünk együvé. Azonnal sürgőnyöztem a Mária-kongregáció Otthon kórháznak²⁵⁵ felvétel miatt, és sóvárogva vártam a választ. Még Kézdivásárhelyről értesítettem édesanyámat megsebesülésemről, Debrecenből ugyancsak, nehogy ok nélkül aggodalmaskodjék állapotomon. Alig vártam a pillanatot, hogy a kórházat elhagyhassam. A koszt rossz volt, és a bor pedig inkább faecetnek illet volna be, mint italnak. Lehetetlen volt meginni. [1917.] január 3-án érkezett a távirat, hogy csak jöjjenek, a kórházban várnak. A következő nap aztán hosszas várakozás után vonatra is ültem Schreiber hadnaggyal, és estére beérkeztem a kórházba, ahol az apácák már vártak meleg szeretettel. (...)

BIBLIOGRÁFIA

- A 82. gye. története A cs. és kir. 82. székely gyalogezred története 1883–1919. A m. kir. Hadileváltár okmányainak felhasználásával / Vitéz József kir. herceg előszavával. Budapest, 1931.
- Ambrus 2016. Ambrus Attila: 120 évvel ezelőtti üzenet. *Brassói Lapok*, XXVIII. (2016. okt. 20.) 1394. sz. 1. o.

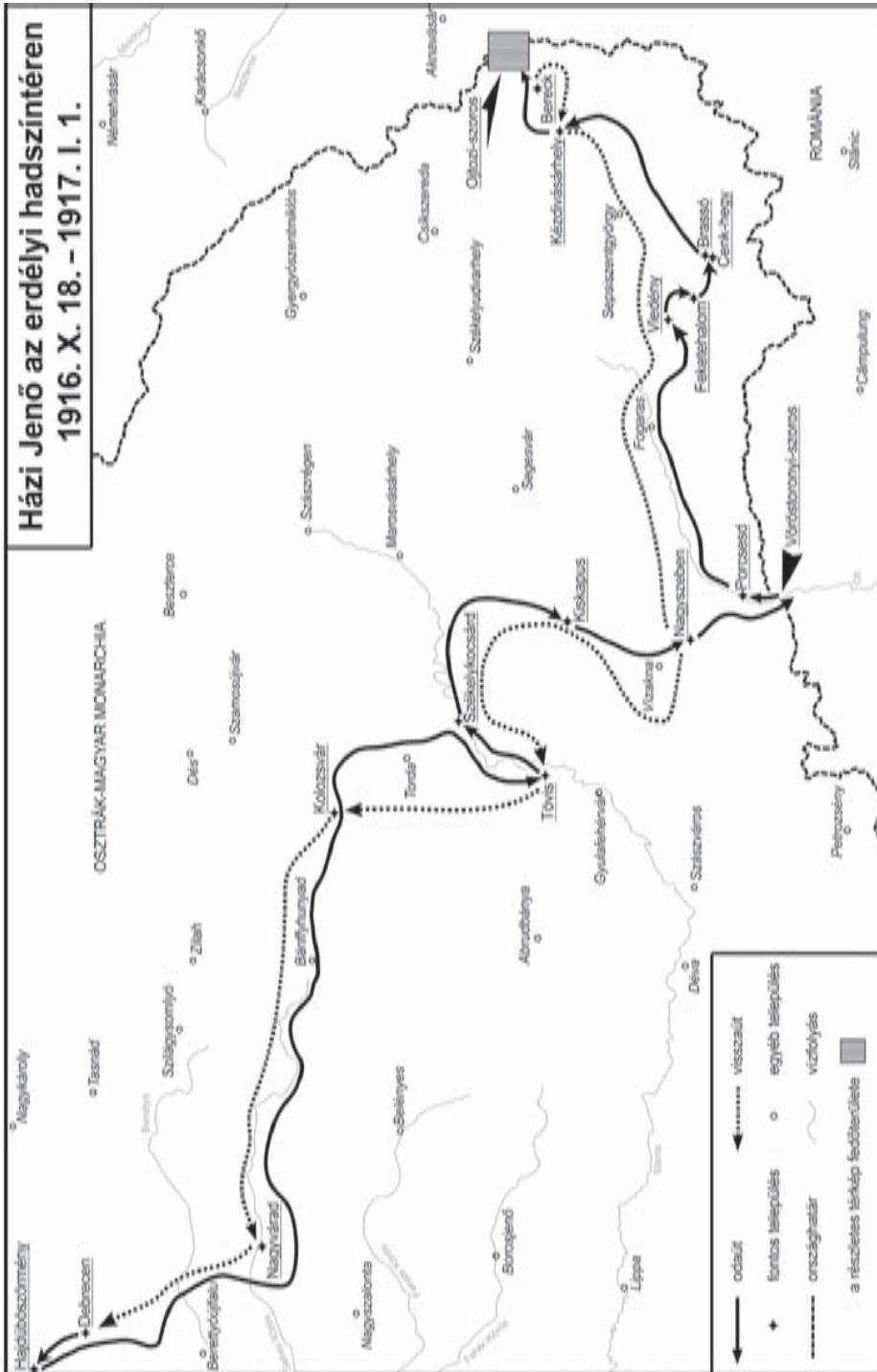
²⁵² Bővebbet nem sikerült megtudni róluk.

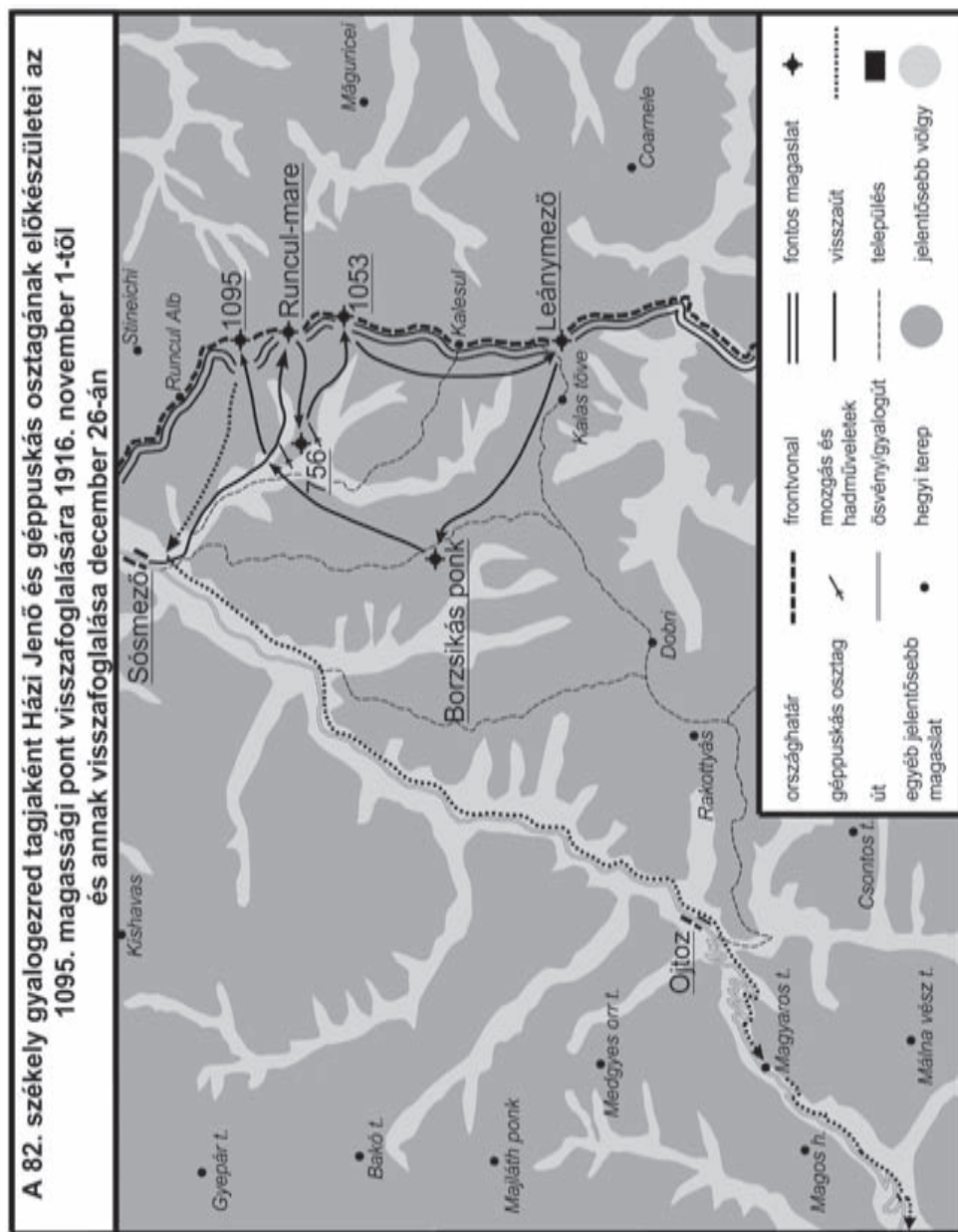
²⁵³ Nagyvárad: Bihar vármegyében (ma: Oradea, Romániában).

²⁵⁴ A 2. számú tartalékkórház (ném.).

²⁵⁵ A Mária-kongregáció (Cogregatio Mariana) egy katolikus hitbuzgalmi egyesület, amely Loyolai Szent Ignác (1491–1556) szerzetes, a jezsuita rend megalapítója lelkiisége és tanítása nyomán az ifjúság nevelését végezte. Az 1912-től a budapesti Horánszky utcában lévő jezsuita Jézus Szíve Szövetség Kongregációs Otthon (a Jézus Szíve Társulatok Szövetségének székháza) az első világháború alatt egyúttal hadikórházként is működött. Házi Jenő első sebesülése után 1915-ben is itt lábadozott.

- Házi Ekv. 1993. Házi Jenő Emlékkönyv. Emlékkönyv Házi Jenő Sopron város főlevéltárosa születésének 100. évfordulója tiszteletére. Szerk. *Dominkovits Péter, Turbuly Éva*. Sopron, 1993.
- Házi 1914. *Házi Jenő*: Detrekő vára a középkorban. *Hadtörténelmi Közlemények*, XV. (1914) Első közlemény: 190–209. o., második közlemény: 363–385. o., harmadik közlemény: 503–527. o.
- Házi 1917. *Házi Jenő*: Detrekő vára a középkorban. (Történeti Értekezések 11.) Budapest, 1917.
- Házi 1921–1943. *Házi Jenő*: Sopron szabad királyi város története. I. rész, 1–7. kötet, II. rész, 1–6. kötet és pótkötet az I. rész 1–7. és a II. rész 1–5. kötetéhez. Sopron, 1921–1943.
- Házi 1956. *Házi Jenő*: A városi kancellária kialakulása Sopronban. *Soproni Szemle*, 10. (1956) 3. sz. 202–215. o.
- Horváth 1993. *Horváth Zoltán*: Házi Jenő élete és munkássága. In: Házi Jenő Emlékkönyv. Emlékkönyv Házi Jenő Sopron város főlevéltárosa születésének 100. évfordulója tiszteletére. Szerk. *Dominkovits Péter, Turbuly Éva*. Sopron, 1993. 9–26. o.
- Julier 1914–18. *Julier Ferenc*: 1914–1918: A világháború magyar szemmel. Budapest, 1933. (Interneten: <http://mek.oszk.hu/02200/02221/html/>)
- Kincses 2016. *Kincses Katalin Mária*: Levéltáros a fronton és a hátszágban – Házi Jenő emlékei az első világháborúról. In: Háborús hétköznapok II. Tudományos Konferencia. Szerk. *Török Róbert, Závodi Szilvia*. Budapest, 2016. 137–153. o.
- Magyar Színháztörténet Magyar színháztörténet. 2. kötet: 1873–1920. Összeállította az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet. Budapest, 1990–2001. (Interneten: <http://mek.oszk.hu/02000/02065/html/2kotet/52.html#53>)
- Pollmann 2016. *Pollmann Ferenc*: A négyfrontos küzdelem éve. In: A Nagy Háború öröksége. Szerk. *Sallay Gergely Pál*. Budapest, [2016.] 84–87. o.
- Sallay 2016. *Sallay Gergely Pál*: 1916 az osztrák–magyar kitüntetés-történetben. *Hadtörténelmi Közlemények*, 129. (2016) 3. sz. 795–807. o.
- Szakács 2004. *Szakács János*: Egy brassói emlékmű története. *Erdélyi Napló*, XIV. (2004. szeptember 21.) 677. sz. 5. o.
- Thaly 1898. *Thaly Kálmán*: Az ezredévi országos hét emlékoszlop története. Pozsony, 1898.
- Varga 1993. *Varga Imréné*: Dr. Házi Jenő hagyatéka a Soproni Levéltárban. In: Házi Jenő Emlékkönyv. Emlékkönyv Házi Jenő Sopron város főlevéltárosa születésének 100. évfordulója tiszteletére. Szerk. *Dominkovits Péter, Turbuly Éva*. Sopron, 1993. 27–61. o.

Katalin Mária Kincses

SERVING IN THE 82ND INFANTRY REGIMENT: TRANSYLVANIAN THEATRE OF WAR,
OCTOBER 1916–JANUARY 1917

An Excerpt from Jenő Házi's Diaries from World War I

Abstract

The five volumes of the World War I diaries and reminiscences of Jenő Házi (1892–1986), an archivist and historian from Sopron, are now kept at the Archives of Sopron. This source publication presents an excerpt from these volumes. The author volunteered for front service following his recovery from a serious injury, at the time of the Romanian declaration of war. He served in the Imperial and Royal 82nd Székely Infantry Regiment from October 1916, and was injured once again, this time only lightly, at the Oituz Pass on 16 December. The diary excerpt is an excellent source to the World War I history of the 82nd Székely Infantry Regiment.

After the Imperial and Royal 82nd Székely Infantry Regiment was almost completely destroyed in the catastrophe at Luck, its remnants were reorganised and were ordered to the Transylvanian theatre of war in August 1916. The soldiers and the equipment were transported to Braşov first, prior to 18 August. The regiment headquarters was set up between 18–23 August, the Second Battalion was reorganised, which now worked as an engineer company, and the Third Battalion was reorganised as well. They took part in the fight against the Romanians at the Predeal and Rucar-Bran passes, and in the Battle of Pálos on 15–16 September. The regiment's headquarters was transferred from Braşov to the reconquered Nagyszeben on 28 September.

When Jenő Házi arrived in Nagyszeben on 28 September 1916, he reported to the just transferred headquarters for service. The reminiscences of the author guide us to the Transylvanian theatre of war, to the area of the Oituz Pass, more precisely to the neighbourhood of Oituz and Nagyrunk, to the front stretching along the mountain ridge and through the nearby heights. This is where Házi was appointed to as commander of the first gunner detachment of the second battalion.

Jenő Házi recorded the events with analysing and interpreting the most important military events and the steps of war politics. Among others, we are given descriptions of persons from the officer corps and of Házi's fellow soldiers. We can read detailed accounts of the operations, the troop movements, the missions, of any kind of activity in general, describing the executed tasks and the losses.

Katalin Mária Kincses

IM VERBAND DES 82. INFANTERIEREGIMENTS: KRIEGSSCHAUPLATZ
SIEBENBÜRGEN, OKTOBER 1916 – JANUAR 1917

Auszug aus den Tagebüchern von Jenő Házi aus der Zeit des Ersten Weltkrieges

Resümee

Die Tagebücher bzw. Erinnerungen von Jenő Házi (1892–1986), Archivar in Sopron (Ödenburg), aus der Zeit des Ersten Weltkrieges befinden sich heute in fünf Bänden im Archiv von Sopron. Die vorliegende Quellenpublikation veröffentlicht einen Auszug aus diesen. Der Verfasser der Tagebücher meldete sich bei der Kriegserklärung Rumäniens – nach einer schweren Verwundung genesend – freiwillig an die Front: Im Oktober 1916 kämpfte er als Soldat des kaiserlichen und königlichen Szekler Infanterieregiments Nr. 82, wo er am 16. Dezember im Oituz-Pass erneut, diesmal leicht verwundet wurde. Der Tagebuchauszug ist erstrangig in der Geschichte des Szekler Infanterieregiments Nr. 82 im Ersten Weltkrieg.

Die Reste des kaiserlichen und königlichen Szekler Infanterieregiments Nr. 82 wurden – nachdem es bei der Katastrophe von Luzk fast vollständig vernichtet worden war – neu formiert und an den Kriegsschauplatz in Siebenbürgen abkommandiert. Zunächst wurden die Mitglieder und die Ausrüstung des Regiments im August 1916 – bis zum 18. August – nach Brassó (Kronstadt) gebracht. Zwischen dem 18. und 23. August wurde der Regimentsstamm aufgestellt, das II. Bataillon neu formiert, das nunmehr als technische Kompanie funktionierte, sowie auch das III. Bataillon neu formiert. Diese nahmen an den Kämpfen gegen die Rumänen im Predeal-Pass und im Bran-Pass sowie am 15-16. September am Gefecht von Pálos (Königsdorf) teil. Nach der Schlacht um Nagyszeben (Hermannstadt) zwischen dem 26. und 28. September wurde der Sitz des Regiments noch am 28. September von Brassó ins zurückeroberte Nagyszeben verlegt.

Als Jenő Házi am 28. September 1916 in Nagyszeben ankam, meldete er sich bei dem gerade in die Stadt verlegten Regimentsstamm zum Dienst. Dank der Erinnerungen werden die Leser mit Hilfe der Quelle an den Kriegsschauplatz in Siebenbürgen, die Gegend des Oituz-Passes, genauer an die Grenze der Siedlungen Ojtoz (Oituz, Ujtos) bzw. Nagyrunk, an den Frontabschnitt geführt, der sich am Bergrücken mit selben Namen und an den umliegenden Anhöhen erstreckt. Hier wurde Jenő Házi zum Kommandanten der I. Abteilung des II. Bataillons ernannt.

Jenő Házi schrieb die Ereignisse nieder, indem er die wichtigsten militärischen und kriegspolitischen Ereignisse analysierte und interpretierte. Unter anderem erhalten wir an einzelne Personen gebunden eine Charakterisierung des Offizierskorps und seiner Kameraden, einen detaillierten Bericht über die Kriegsoperationen, Truppenbewegungen, Einsätze und allgemein über jede Tätigkeit, von den durchgeführten Aufgaben bis hin zu den genauen Verlusten.

Katalin Mária Kincses

DANS LE 82^E RÉGIMENT D'INFANTERIE : THÉÂTRE TRANSYLVANIEN
DES OPÉRATIONS, OCTOBRE 1916 – JANVIER 1917

Extrait des journaux de Jenő Házi rédigés pendant la Première Guerre mondiale

Résumé

Les mémoires en cinq tomes et les journaux rédigés pendant la Première Guerre mondiale par Jenő Házi (1892–1986), archiviste et historien de Sopron, sont aujourd'hui conservés aux Archives de la Ville de Sopron. C'est un extrait de ces journaux qui fait l'objet de cette publication de source. Au moment de la déclaration de guerre roumaine, l'auteur, à peine remis d'une grave blessure, s'est porté volontaire pour aller au front : en octobre 1916, il a combattu dans le 82e régiment d'infanterie sicule impérial et royal. Le 16 décembre, il fut de nouveau blessé dans la vallée encaissée d'Ojtoz, mais cette fois-ci sa blessure fut moins grave. L'extrait de journal présente parfaitement l'histoire du 82e régiment d'infanterie sicule pendant la Première Guerre mondiale.

Le 82e régiment d'infanterie a été presque entièrement détruit dans la catastrophe de Luck. Ce qu'il en est resté fut réorganisé et envoyé sur le théâtre d'opérations de Transylvanie en août 1916. D'abord, les soldats du régiment et leurs équipements ont été transportés à Brassó jusqu'au 18 août. Entre les 18 et 23 août ont eu lieu la mise en place de l'état-major de régiment, la réorganisation du 2e bataillon, qui fonctionnait désormais comme compagnie du génie, et du 3e bataillon. Le régiment a participé aux combats menés contre les Roumains dans les vallées encaissées de Tömös et de Törösvár et à la bataille de Pálos des 15 et 16 septembre. Le 28 septembre, le jour même de la reprise de Nagyszeben, l'état-major de régiment fut transféré de Brassó à Nagyszeben.

Jenő Házi est arrivé à Nagyszeben le 28 septembre 1916 et s'est présenté auprès de l'état-major de régiment qui venait d'être transféré dans la ville. La source que nous publions nous fait découvrir une partie du théâtre d'opérations de Transylvanie, la région de la vallée encaissée d'Ojtoz, plus précisément les alentours des communes d'Ojtoz et de Nagyrunk et la zone de front située sur la crête de montagne éponyme et les plateaux environnants où Házi opérait comme chef du 1er détachement de mitrailleurs du 2e bataillon.

Jenő Házi a consigné les événements militaires majeurs avec ses analyses et interprétations. Entre autres, il trace le portrait des officiers et de ses camarades, il présente en détail les mouvements des troupes, les engagements et plus généralement toutes les activités, des missions accomplies aux pertes précises.

Каталин Мария Кинчеш

В БАТАЛЬОНЕ 82-ОГО ПЕХОТНОГО ПОЛКА: ТРАНСИЛЬВАНСКИЙ ТЕАТР
ВОЕННЫХ ДЕЙСТВИЙ ОКТЯБРЬ 1916-ОГО – ЯНВАРЬ 1917-ОГО ГОДА

Отрывок из дневников Первой мировой войны Енё Хази

Резюме

Дневники первой мировой войны и воспоминания Енё Хази (1892–1986) историка, архивариуса из города Шопрон в пяти томах сегодня можно найти в Шопронском Архиве. Настоящая публикация источника представляет отрывок из этих документов. Автор дневников выздоровив от тяжелого ранения полученного во время румынского объявления войны явился добровольцем на фронт: в октябре 1916-ого года он воевал солдатом 82-ого секейского пехотного полка императорской и королевской армии, где 16-ого декабря в бое у ущелья Ойтуз он был снова легко ранен. Отрывок из дневника является первосортным источником истории секейского 82-ого пехотного полка в первой мировой войне.

Остатки императорского и королевского секейского 82-ого пехотного полка – после почти полного уничтожения его при катастрофе у Луцьк – когда полк был реорганизован и в августе 1916-ого года был откомандирован на Трансильванскую линию фронта, члены и оборудование полка сначала до 18-ого августа переправили в Брашов. С 18-ого по 23-ее августа был организован штабкорпус полка, реорганизован II-ой батальон, который функционировал как военно-техническая рота, а также реорганизован и III-ий батальон. Они приняли участие в боях с румынами в ущельях Тёмёш и Бран, в палашском сражении 15-ого и 16-ого сентября. С 26-ого по 28-ое сентября, после сражения, в тот же день, 28-ого резиденция была перемещена из Брашова в вновь отвоеванный Сибиу. Когда Енё Хази 28-ого сентября 1916 года прибыл в Сибиу, он объявился в штабкорпус полка на службу, который только что был перемещен в город. Благодаря воспоминанию источник сопровождает нас на линию Трансильванского фронта в область ущелья Ойтуз более ближе к границе поселений Ойтуз и Хунедоара, на участок фронта протянувшегося по одноименному горному хребту и окружающей его возвышенности, где его назначили командиром I-ого пулеметного отряда II-ого батальона.

Енё Хази законспектировал важнейшие солдатские и политические военные события анализируя, и трактуя их. В том числе мы получаем личные характеристики об офицерском составе, о военных товарищах, детальный отчет о военных передвижениях, о движениях отрядов, о ведении боя, в общем о всяких действиях начиная от выполнения заданий до точных потерь.